

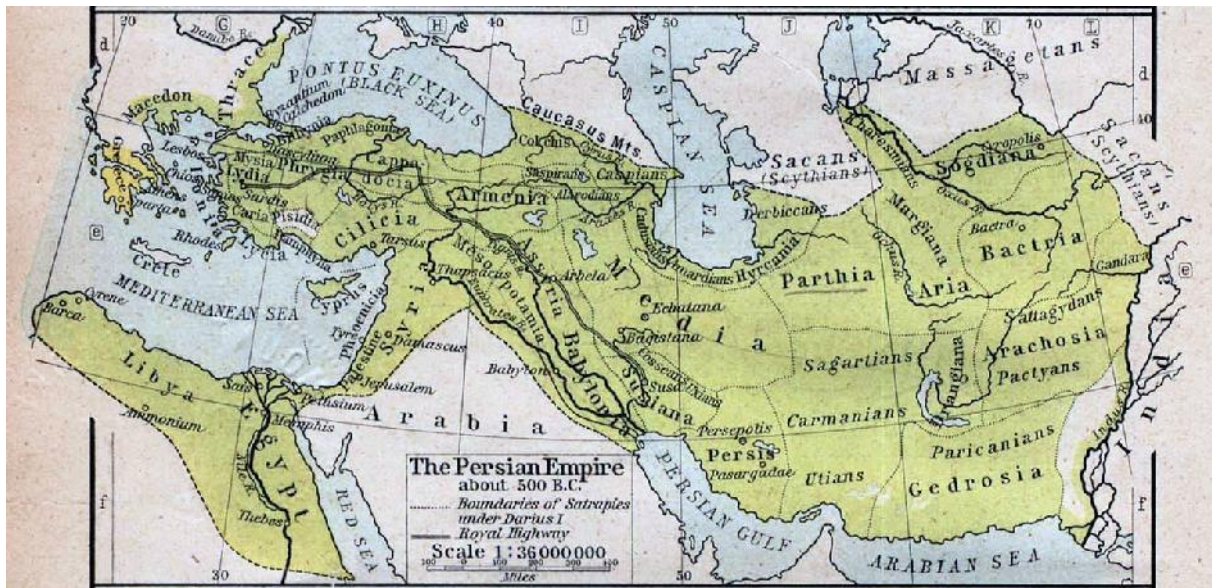
Cor Hendriks – Het boek Esther

Het verhaal van de opstandige vrouw komen we ook tegen in het boek Esther. Het gaat om Vashti, de vrouw van koning Ahasueres [Achazveros], die weigerde op het banket te verschijnen. Deze Vashti, die volgens de *JB* onbekend is aan de geschiedenis, was, aldus WEINREB, niet zomaar een vrouw, maar een kleindochter van Nebukadnezar, de koning van Babylon, die de tempel verwoestte. De overlevering noemt haar onder de vier vrouwen, die de wereld regeerden; dat zijn Izebel, Ataliah, Semiramis en Washti. Ook wordt ze gerekend onder de vier mooiste vrouwen: dat zijn Sarah, Abigajil, Rachab en Washti. Dit is dus geen geringe eer, want zij is de enige, die zowel bij de vier heersende als bij de vier mooiste vrouwen wordt gerekend. [*JB*, 557d; Weinreb, 90] (Zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Vashti>.)

Ahasueres, de “koning der koningen”, gaf zijn bevel op de 7^e dag aan zijn 7 eunuchen en toen Vashti weigerde te komen, riep hij de 7 administratoren van zijn rijk bijeen voor advies en zij adviseerden hem het tot een wet van Perzen en Meden te maken, dat Vashti nooit meer voor de koning zal verschijnen, om op deze wijze een algemene vrouwenopstand te voorkomen. (Est 1:10-22) (Zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Ahasveros>.)

Een wet van Meden en Perzen is een gevleugelde uitdrukking geworden voor een wet, die geen afwijking toelaat. Wij kennen die wetten ook; het zijn natuurwetten en we hebben daarop onze wereld van techniek en vernuft gebaseerd. In deze wereld geschiedt alles volgens vaste regels en wie de regels kent, beheerst de wereld. De toepassing van deze wetten gaat alles te boven, want wijkt de wet, dan stort de wereld in chaos. De wetten van Meden en Perzen zijn echter geen menselijke wetten, maar, wat wij zouden noemen, onmenselijk, wreed. WEINREB noemt Ahasueres een ‘*shote*’, een zot, een dwaas. [Rappoport 3, 247] Zijn dwaasheid bestaat hierin, dat hij overtuigd is van de onophefbaarheid van de natuurwetten [zie Bultmann], van zijn wetten, die van de Meden en Perzen. In later tijden is de naam Ahasverus aan de Wandelende Jood gegeven, die net als de Vliegende Hollander een beeld is van Charon, Hermes Psychopompos, de Doodsengel of Malachtowe. Hij is gedoemd tot het einde der tijden te blijven rondwaren, deze Ahasverus, tot zijn “verlossing”, vanwege zijn “ongeloof”. (Zie <http://robscholtemuseum.nl/cor-hendriks-de-wandelende-jood-uit-1602/> en [https://nl.wikipedia.org/wiki/Ahasverus_\(Wandelende_Jood\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Ahasverus_(Wandelende_Jood)).)

Ook Achashverosh is een bekrompen dwaas, die meent, dat zijn wereld de hele wereld is, want – zo lezen we – zijn koninkrijk strekt zich uit over 127 gewesten van India tot Ethiopia, dus van het ene uiterste tot het andere. Wat daarbuiten valt, is de “wildernis”, de “onbeschaving”. WEINREB merkt op, dat Achashverosh een man van onze tijd is, want hij is een “Bultmann”: wat valt, dat valt. Het valt zelfs zo mooi, dat je in deze wereld berekenen kunt, hoe snel het valt en wanneer het daar of daar zal neerkomen. Iemand, die beweren zou, dat het wellicht niet verder hoeft te vallen als er iets anders ineens gebeurde, is dwaas, is irritant. Iemand, die zou beweren, dat er randgebieden van onze verschijning bestaan, waar de wetten van Meden en Perzen blijkbaar niet helemaal functioneren, wordt evenzeer als “lastig” afgedaan. Men wil zich niet laten storen in zijn spel van heerser van het heelal te kunnen zijn. Ook “wonderen” zijn vervelend in zo’n wereld. Zij verstoren eveneens de illusie. [Weinreb, 65]

Persian Empire in the Achaemenid era, 6th century BC (photo Wikipedia)

Achashverosh wordt gerekend onder de 10 wereldbeheersers. Deze 10 zijn: 1. de Heer, onder de naam ha-Shem Tsebaath; 2. Nimrod, de grote jager; 3. Pharao, heerser van Mitsraïm; 4. het koningschap van Israel, d.w.z. David en Salomo; 5. Nebukadnezar, de koning van Babel, die de tempel verwoest en met wie de ballingschap begint. 6. Achashverosh; 7. Alexander van het koninkrijk Jawan; 8. het rijk van Edom (Rome); 9. het rijk van de Mashiach, de “gezalfde”, de zoon van David; 10. weer de Heer Tsebaath.

Ahasveros zetelt op zijn koninklijke troon te Shushan [Susan]. Hier bevindt zich dus de bron van de natuurwetten, het centrum of de navel van de wereld. WEINREB wijst erop, dat dit woord Shushan de mannelijke vorm is van Shoshanah (Suzanne), welke woorden in de eerste plaats de naam van een bloem, wel eens met roos, recenter met “lelie” vertaalt, maar we begrijpen het beter als we dit zien als de reeds besproken “lotus”: het is de “Bloem der Bloemen”, want, zo zegt ons WEINREB: deze bloem heeft op mysterieuze wijze iets met de schepping, met ballingschap, met verbergen te maken. Het gaat om de bloem, zoals zij voorwereldlijk in de schepping en in ons aanwezig is [de archetypische bloem!], en waarvan ondermeer ook de bloemenpracht van onze wereld komt, de werkelijke Bloem daarmee bedekkend, verbergend. De naam Esther betekent: “ik verberg mij” of “ik ben verborgen” of “ik heb mij verborgen”. En volgens WEINREB vinden we dit woord in Dt. 31:18, waar we lezen: “Doch Ik zal te dien dage mijn aangezicht verbergen, vanwege al het kwaad, dat zij gedaan hebben.” Dit **‘te dien dage’** verwijst naar de ballingschap, het “einde der dagen”. Dan zal God niet langer aanwezig zijn, uitgedrukt door de Tempel, maar zich verborgen hebben. WEINREB wijst erop, dat het boek Esther als enige van alle Bijbelboeken de naam van God niet bevat. Daarentegen wordt er gesproken over het *Purim*, het lot, het toeval. [Weinreb, 63, 72, 40f] (We zijn dit begrip al eerder tegengekomen in het Fatum en de Moira en we zagen, dat dit Lot was opgebouwd uit 3 draden Rood, Wit en Zwart en werd weergegeven door de 3 Moirai, Fati, Nornen en in het Joodse alfabetstelsel door de 3 Moeders.)

Shoshana Photograph by Jody Frankel (foto Fineart America)

De Shoshana-bloem heeft 13 bladeren, 6 rode en 6 witte, terwijl de 13^e onbepaald van kleur is [vgl. zwart is geen kleur]. De 12 zijn uiteraard de 12 delen van de dierenriem. Het oude weten wist, dat op deze plaatsen van het zichtbare heelal zich iets uitdrukte uit een andere wereld. Het zijn niet de sterren, die de beelden maken. Die 12 vinden we ook terug in de 12 zonen van Jacob. Met die 12 stammen krijgt ons heelal een leven, dat zowel naar boven als naar beneden kan worden gelezen. De 13^e moet de 12 uit de tijd verlossen. De 12 zijn steeds in beweging: rood en wit wisselen elkaar steeds af. Rood wordt identiek gezien met Noord, de richting van het zware, het materiële; het is de kleur van wat het lichamelijke leven voedt. Daar kent men als uitdrukking van Gods gedachte het begrip Gabriël, dat te maken heeft met sterkte, met lichamelijke kracht [= Romè]. Ezau is rood; de naam Edom voor Ezau betekent: rood! Wit is de tegenovergestelde kleur. Het is de richting Zuid, het lichte, het opstijgende, het de aarde verlatende. Daar drukt de bedoeling van God zich uit als het beginsel Michael [= Wie is als God]. [Zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Shoshana>, voor de bloem <http://www.balashon.com/2009/03/shoshana.html>.]

In de mythische geografie is het Noorden de plaats van hagel, mist, ijs, duisternis en de storm en wonen daar alle soorten duivels, demonen en boze geesten. Deze plek liet God bij zijn schepping onvoltooid. Volgens WEINREB staat in het noorden in de tempel de Tafel met de 12 toonbroden. Deze broden, eveneens als 6 en 6 gerangschikt, worden steeds verwisseld. Omdat de tijd steeds wisselt. De tijd eet zijn kinderen op. [Kronos – Aion] In de tempel wordt in het noorden het materiële geplaatst om aan God te worden geofferd. Daar in het noorden wordt het van karakter veranderd; het ronde [de broden zijn rond], het in zichzelf sluitende [van de Ouroboros-wereldslang van de 12 dierenriemtekens], het continue, het evoluerende [weg van de Oorsprong, Bron, God], wordt eraan ontnomen; het wordt daar in feite gedood. Bij de Romeinen bevond zich het lararium in het noorden en bij de Germanen is het noorden de plaats van de haard; het noordoosten is gereserveerd voor het oudste familielid.

In het Zuiden bevindt zich de 7-armige kandelaar. Hierin staat 3 tegenover 3, maar met de 7 als antwoord, als centrum. Deze symboliek is te zien in de David-Ster met Stip. Het 13^e bloemblad van de Shoshanah is deze Stip: het staat tegenover het Rood en het Wit als antwoord, als het 1-makende en is zelf noch Wit noch Rood. WEINREB wijst erop, dat 13 het 7^e priemgetal is [127 is het 33^e priemgetal]. In het absolute gemeten is het leven van de mens 120 jaar [vgl. Mozes], d.w.z. de 10 (volheid) x de 12. Maar in het leven is dit niet het antwoord, aangezien dit nog de wisseling is van Rood en Wit, tussen Nacht en Dag, tussen Goed en Kwaad. Pas de 130, de 10 x 13 geeft antwoord [Dit waren de jaren van Adam met Lilith]. De 130 is de *Sulam*, de ladder, die Jacob ziet met de 4 engelen erop, de verbinding tussen hemel en aarde. Zo is Jozua (Jehoshua) van de 13^e stam, van Efraïm en verricht hij via een onmogelijk geachte omweg de vereniging van de 13 in de 12. [Weinreb, 74f; Staal, 10f]

Esther wordt ook Hadassah genoemd [2:7] ([https://nl.wikipedia.org/wiki/Esther_\(Bijbel\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Esther_(Bijbel))), wat “mirte” betekent (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Mirte>). Dit zijn de “twijgen van loofbomen”, waarvan Lev. 23:40 spreekt, en het is 1 van de 4 componenten van de loofhutten. Deze loofhut is het huis met het dak, dat niet afsluit van de hemel; deze blijft erdoor te zien. Volgens WEINREB is het het 3^e moment van samenkost, waarop tijd en eeuwigheid elkaar raken, waar de mens tegenover God komt te staan. Het is het moment van de 8 dagen, waar het einde zich uitdrukt. Het is het moment van de oorlog van Gog en Magog, het moment ook, waarvan Zacharia spreekt aan het einde van zijn boek.

De mirte heeft een goede geur. Zij wordt dan ook wel gebruikt als de 7^e dag ten einde is, om de geur van het goede op te nemen (en over te dragen naar de 8^e = 1^e dag). Zo ook wordt de mirte in de overlevering gebruikt om bruid en bruidegom te verheugen. Want het huwelijk [hieros gamos] is ook de overgang van de 7^e dag – de wereld, waarbij men nog tweeheid is – naar de 8^e dag van de eenheid. Zo begrijpen we ook, waarom de mirte bij de dode wordt neergelegd, want we verlaten de dubbele wereld van de 7^e dag en komen in de “komende” wereld, de jongste of 8^e dag. Esther wordt dus Hadassah genoemd, omdat bij haar diezelfde overgang aanwezig is. Het is de kracht, die het zich openbaren van het verborgene teweegbrengt. Wanneer Esther vertelt, wie ze is, is er sprake van een enorme omkeer, een omverwerpen van alle maatstaven en waarden. Daarom ook zegt de overlevering, dat de geur van de mirte zoet is, maar de smaak bitter. Ze is zoet van geur, voor de wereld, waar de geur telt; dit is de wereld van Mordechai [vgl. Marduk en zijn bloem], terwijl haar smaak bitter is, voor de wereld, waarin de smaak telt. Dat is de wereld van Haman [vgl. alsem]. Voor de wereld van de ontwikkeling is de smaak van de mirte [vgl. kykeon] bitter, want de mirte is het teken van het einde van die wereld. Maar voor de wereld, die komt, de wereld van de eenheid [= yuga/yoga/juk/iugum/iunctie], van de thuiskomst (in het Vadershuis), van de Verlossing [oplossing: Pralaya], is de geur zoet, want ze is het teken van die verlossing. [Weinreb, 86; vgl. zoete geur in graf van Jezus; vgl. Eleusis; etc.]

De mirte is – evenals de laurier – een altijdgroene struik. Het was de geliefde heester van de godin der liefde, Venus of Aphrodite, die men wel de bijnaam Myrtea of Myrtilla gaf, en men omkranste haar hoofd met mirtebladeren. Gezegd wordt, dat Venus zich onder de struik verborg, toen ze uit het schuim van de zee geboren was en naakt en beschaamd op het Kythrische strand stond. Als dank hiervoor koos zij deze heester tot haar welbeminde struik. Ze zou ermee bekroond zijn geweest, toen Paris haar de gouden appel toekende en zou Psyche met roeden van de mirte hebben laten kastijen, omdat die zo vermetel was haar aardse bekoorlijkheden te vergelijken met de hemelse van haar schoonmoeder. Tijdens de Venusfeesten, van begin april, versiert men zich met mirt. Ter ere van de

liefdesgodin droegen bruid en bruidegom een mirtekroon, hoewel dit een bijzondere moest zijn. Volgens Plinius heette ze *Myrtus latifolia*, de breedbladige, en volgens Cato *Myrtus conjugula*. Ook de gezellinnen van Venus, de 3 Gratiën, droegen de mirtekroon, evenals Erato, de Muze der liefdeszangen.

ROZE MIRTE BOOM (foto pixers)

In Griekenland was de mirte aan Demeter gewijd. Tijdens de Eleusische feesten droegen de priesters mirtekranen; ook het beeld van Demeter was ermee versierd. Maar in Rome was het verboden mirte op het altaar van Bona Dea te leggen, want de altijdgroene plant zette aan tot wereldse geneugten. Op het Kretenze feest, de Hellotia, ter ere van Euroop, droeg men een reusachtige mirtekroon, die 20 el breed was. Ook Apollo wordt wel eens met een mirtetwijn in de hand afgebeeld. De heester was Nike/Victoria (Zege) toegewijd; de overwinnaar, die de zege zonder bloedvergieten had behaald, werd ermee gekroond. Deze kroon had een speciale naam: *corona ovalis* [ovaal van *ovum*: ei; echter *ovatio*: kleine zegetocht, van *ovo*: 1. juichen, jubelen; 2. “jubileren”: een kleine triomftocht houden (te paard of te voet). Voor *ovum*: a. m.b.t. de mythe van Leda (*ovo prognatus eodem* = Pollux); b. *ab ovo usque ad mala*: van ei tot appel = gedurende de hele maaltijd, die begon met een ei en eindigde met fruit; c. eivormige figuren in de circus, waarvan men bij iedere omloop 1 wegnam om de omlopen te tellen].

Hymenaios [1. bruiloftslied, dat de geleiders der bruid zongen, als deze uit het ouderlijk huis naar dat van de bruidegom geleid werd; 2. bruiloft, huwelijk; 3. gepersonifieerd als daimon of god van het huwelijk; van *hymen*: I.1. huid, vlies; 2. schil, bolster (van planten); II. huwelijksgod; juichkreet bij het huwelijk; huwelijkszang; verwant met *hymnos*: 1. galmende, gedragen melodie, wijs, lied; 2. feestlied, plechtig lied ter ere van god of mens, hymne; 2. klaaglied, lijkzang; 4. Christelijk: lofzang, danklied, hymne; van *hymneô*: 1. in een hymnos bezingen, plechtig, gedragen, galmend: roemen,

huldigen; 2. zingen; 4. vandaar: weerklinken, ook: doen weerklinken; 5. ongunstig: dreunen, galmen, tot vervelens toe herhalen (= opdreunen)], de god van het huwelijk droeg een mirtekroon. Ook aan Pallas [= Athena] en Mars werd de heester toegewijd. Plinius gewaagt van 2 wonderbare, heilige mirten, die voor de tempel van Quirinus [= Romulus] stonden; men noemde ze de patricische en de plebejische Mirt. De patricische Mirt gedijde en was sterk zolang de macht van de senaat groot was; maar toen de macht van de senaat verminderde en die van het volk [de keizer is de volkstribuun] toenam, verdween zijn schoonheid en werd die van de plebejische Mirt groter. Het leven van deze 2 bomen was met het lot van volk en senaat [SPQR: Senatus PopulusQue Romanorum] vereenzelvigd.

Ook bij de Joden was de Mirte een geluksplant. De engel, die Zacharias de herleving van Israel voorspelde stond tussen de mirtespruiten. (Zach 1:8) En bij Nehemia lezen we: Trekt uit naar het gebergte en breng het loof van de olijfboom, van de olijfwilg, van de mirt, van palmen, van loofbomen, om loofhutten te maken, zoals geschreven staat. (8:16) Jesaja zegt over de mirt: Voor een doornstruik zal een cipres opschieten, voor een distel zal een mirt opschieten, en het zal YAHO zijn tot een NAAM, tot een eeuwig teken, dat niet uitgeroeid zal worden. (55:13) En eerder zei hij in naam van YAHO: Ik zal in de woestijn ceder, acacia, mirt en olijfwilg zetten; Ik zal in de wildernis cipres naast plataan en dennenboom planten, opdat men zal zien, erkennen, bedenken en begrijpen, dat de Hand [!] van YAHO dit gedaan en de Heilige Israels het geschapen heeft. (41:19) [vgl. Jes. 60:13]

Bij het Loofhuttenfeest (zie <http://www.bijbelaantekeningen.nl/files/subject?2258> of <https://www.israelendebijbel.nl/nl/bijbelonderwijs/digitale-bijbelstudie/Soekot-Loofhuttenfeest/123>) maakt men behalve loofhutten of tabernakels ook een bos of bundel van deze palm-, mirte- en wilgentakken, tenminste 7 voet lang. Voor de bundel werd opgetild, werd God gedacht voor het opnemen van de palmtak. De bundel werd in de rechterhand gedragen, met in de linkerhand een bundel citroenbomen met wortel en al. Hiermee werd iedere dag rondom het altaar gelopen, maar op de 7^e dag 7x [vgl. Jozua rond Jericho] onder het zingen van psalm 118:25. Een ander verhaal over deze bundel is, dat na het opbouwen van de 2^e tempel een mirte-, een wilgen- en een palmtwijg (*lulabh*) d.m.v. 3 ringen tot een bundel van 16 vingerdikten verbonden; men droeg hem gedurende de 7 feestdagen (van het loofhuttenfeest, zie Lev. 23:39) in de rechterhand, terwijl men in de linker een soort van citroenappel (paradijsappel, adamsappel, zeeappel) hield. Met die feestbundel trok men dagelijks naar de tempel en wandelde rond het altaar, terwijl men de twijgen 3x voorwaarts, 3x naar rechts, 3x naar links, 3x opwaarts en 3x neerwaarts schudde. Op de 7^e dag, het grote Hosannah, voegde men hierbij nog een bundel van 4 beekwilgentwijgen en men ging 7x rond het brandofferaltaar. Na het gebed sloeg men met de uit de 4 beekwilgentakken bestaande bundel zolang op de grond tot alle loof was afgevallen. Tijdens het ganse feest werd dagelijks water van de bron Siloah, met offerwijn gemengd, uitgegoten. Uit dit Joodse gebruik zou het bekende palmzondagfeest ontstaan zijn.

O.a. Vergilius beschouwde de mirt als een dodenheester, omdat hij altijdgroen was. De schimmen van hen, die door een al te hevige liefde werden weggerukt, dwaalden in mirtelanen. Tenslotte wijst TEIRLINCK op de sage van de ongelukkige Phaidra en Hippolytos. Door berouw verknaagd, doorstak Phaidra de bladeren van een mirstruik en tenslotte hing ze zichzelf aan een van de takken op. Sindsdien is de mirt een gevloekte boom en, indien men, vóór het licht, een van zijn bladeren bezieet, zo bemerkt men dat die nog altijd de naaldsteken vertoont. De doorschijnende puntjes zijn klieren, met vluchtige, welriekende olie gevuld, die de plant zijn geur geeft. Deze Phaidra [*phaidros*: 1. helder,

glinsterend, schitterend; 2. van vreugde: stralend, vrolijk] was een dochter van Minos en Pasiphaë. Zij werd tegelijk met Ariadne door Theseus ontvoerd en, nadat hij haar zuster had verlaten, gehuwd. Zij schonk hem Akamas en Demophoôn, werd toen verliefd op Hippolytos [“paardenlosmaker”], de zoon van Theseus en de Amazone Hippolyte, die ze voor het eerst te Eleusis zag. Ze verklaarde hem haar wensen, maar hij wees haar met afschuw af. Vertoornd hierover klaagde ze bij Theseus Hippolytos aan haar te hebben verkracht. De koning zou in toorn Poseidon om hulp hebben gevraagd of het aan zijn zoon hebben voorgelegd, die dit ontzettend bericht gehoord hebbend, toen hij met een tweespan over het strand reed, hetzij over de aanklacht, hetzij over een monster, dat Poseidon zond, zo geschrokken zou zijn, dat zijn bewegingen de rossen schuw maakten, waarop die, niet meer te beteugelen, hem ten dode sleepten. Asklepios wekte hem uit de dood op en Diana zette de om zijn kuisheid vermoorde onder de naam Virbius in het loo bij Aricia in Latium in het gezelschap van de nimf Egeria; en te Troizen werd hem vanwege zijn deugd goddelijke eer bewezen. Maar Phaidra verhing zich bij het bericht van zijn dood. [*WdM*, 371, 251; Teirlinck, 72-5]

De dood van Myrtilus, afgebeeld op een Etruskische urn (Volterra, Museo etrusco Guarnacci, MG 215) (foto Wikipedia)

In het verhaal van Hippodameia komen we de mirt tegen in de persoon van Myrtilos. Deze Hippodameia [“paardentemster”] was de dochter van koning Oinomaos van Elis en de Pleiade Asterope. Ze was verrukkelijk schoon en lokte rijke vrijers aan naar het hof van haar vader. Maar hem was voorspeld, dat zijn schoonzoon hem zou ombrengen en dus wilde hij zijn dochter niet uithuwen. Daarom stelde hij de vrijers de bedinging, dat ieder met hem een wedren moest houden, waarbij de overwinnaar de hand van de fraaie Hippodameia, de verliezer echter de dood door de hand van de koning zou verkrijgen. Oinomaos kon zich dit veroorloven, omdat hij pijlsnelle paarden had. Op de renbaan gaf hij de vrijer zoveel voorsprong als hij tijd nodig had om Poseidon, van wie hij de rossen gekregen had, een offer te brengen, waarna hij zich met geheven lans in zijn wagen opstelde, die

door zijn wagenmenner Myrtilos zo snel werd voortgedreven, dat hij de voortijlende vrijer nog tijdens de wedren met de lans kon doorboren. Op deze wijze vielen 19 uitstekende helden, waarna zich geen vrijers meer aandienden, tot Pelops verscheen, die snel door had, dat alleen met list te winnen viel. Hij beloofde Myrtilos, die op Hippodameia verliefd was, wanneer hij hem aan de zege hielp, een nacht bij haar te mogen doorbrengen. En zo stopte Myrtilos i.p.v. de ijzeren nagels voor de as stukken zwarte was en zie, halverwege de baan rolden de wielen van de wagen. Pelops kwam heelhuids bij het einddoel, maar de profetie aan Oinomaos ging tegelijk in vervulling, want die werd door de wilde rossen doodgesleept. Myrtilos, die nu zijn aanspraak wilde laten gelden, werd door Pelops in zee gestort, waarvoor Hermes, wiens zoon de vermoorde was, hem en zijn familie altijddurend vervolgde, hoewel hij voor Myrtilos een Heroon bouwde en dodenoffers wijdde, evenals hij voor de andere gevallen een jaarlijks feest instelde. [WdM, 250] (Zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Myrtilus> en <https://nl.wikipedia.org/wiki/Oinomaos> evenals <https://nl.wikipedia.org/wiki/Pelops>.)

Ook komen we de mirt tegen in het verhaal van Kyrene (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Kyrene> en [https://en.wikipedia.org/wiki/Cyrene_\(mythology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Cyrene_(mythology))), de dochter van koning Hypseos van de Lapithen en de Najade Chlidanope. Zij verafschuwde spinnen en weven en ander huishoudelijk werk en bracht de hele dag en de hele nacht door met het jagen op wilde beesten op de berg Pelion, volgens haar om haar vaders kudde te beschermen. Apollo zag haar eens worstelen met een sterke leeuw en ontvoerde haar in zijn gouden wagen naar Libye, naar wat later de stad Kyrene werd, alwaar zij het “hieros gamos” vierden onder de hoede van zekere Mirtenimfen, kinderen van Hermes, op nabijgelegen heuvels, waar zij beviel van Aristaios [“De beste”, zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Aristaeus>], die door de Mirtenimfen Agreus [“Wildebras”] en Nomios [“Herder”] werd bijgenaamd en van wie hij leerde melk voor kaas te stremmen, bijenkorven te maken en uit de oleaster de gecultiveerde olijf te laten voortkomen. Deze nuttige kunsten gaf hij door aan anderen, die hem daarvoor goddelijke eer bewezen. Van Libya zeilde hij naar Boiotië, waarna Apollo hem bracht naar Cheirons grot voor inwijding in zekere Mysteriën. Volwassen geworden huwden de Muzen hem met Kadmosdochter Autonoë, bij wie hij de vader werd van de ongelukkig aan zijn eind gekomen Aktaion en van Makris, verzorgster van Dionysos [haar neef]. De mirt is volgens GRAVES van origine een dodenboom, vanwaar de mirtenimfen profetessen waren, die Aristaios konden onderwijzen. Maar de mirte werd het symbool van de kolonisatie, omdat emigranten mirtetwijgen met zich meenamen om aan te tonen, dat zij een tijdperk beëindigd hadden. [Graves 82.a-e, 82.2]

Het visioen van Zacharia is gedateerd op 24-11, van het 2^e jaar van Darius. (1:7) Het nachtelijk gezicht was: een man gezeten op een rood paard, staande tussen 2 mirten in de diepte [in de bergvernauwing of met diepe wortels] en achter hem waren rode, voskleurige en witte paarden. (1:8) En de man, die tussen de mirten stond, zei: “Dit zijn zij, die YAHO gezonden heeft om de aarde te doorkruisen.” En zij antwoorden de engel van YAHO, die tussen de mirten stond: “Wij hebben de aarde doorkruist en zie, de gehele aarde verkeerde in volkomen rust.” (1:10-11) Dit doet denken aan Job, waar we lezen: Op zekere dag nu kwamen de zonen Gods [de Elohim] om zich voor YAHO op te stellen en onder hen kwam ook Satan. En YAHO zei tot Satan (de Aanklager: *ha-satan*): “Vanwaar komt gij?” En Satan antwoordde YAHO: “Van een zwerftocht over de aarde, die ik doorkruist heb.” (Job 1:6-7) Ook bij Zacharia komen we Satan – de Aanklager [tegenstander, hinderaar] tegen, want die zag de hogepriester Jozua, staande voor de engel van YAHO, terwijl Satan aan zijn rechterhand

stond om hem [Jozua] aan te klagen. YAHU[’s engel] zei echter tegen Satan: “YAHU zal je straffen, o Satan! YAHU, die Jeruzalem verkiest, zal je bestraffen. Is deze man [Jozua] niet een toorts, gerukt uit het vuur?” [vgl. Meleager] Jozua nu was met vuile klederen bekleed, terwijl hij voor de engel stond. (Zach. 3:1-3) Deze aanklager komen we nogmaals tegen in de Openbaring van Johannes, waar we lezen:

‘Nu is verschenen het heil en de kracht en het koningschap van onze God en de macht van zijn Gezalfde; want de Aanklager van onze broeders, die hen dag en nacht aanklaagde voor onze God, is neergeworpen. (12:10) Het was de Grote Draak, de Oude Slang, die genaamd wordt Duivel en Satan, die de gehele wereld verleidt, die werd neergeworpen en zijn engelen met hem door Michael en zijn engelen.’ (12:7-9)

Bij Job zei YAHU tegen Satan: “Zie, al wat hij bezit, zij in uw macht; alleen tegen hemzelf zult ge uw hand niet uitstrekken.” Toen ging Satan heen vanuit het aangezicht van YAHU. (Job 1:12) Het is van belang, dat we ons realiseren, dat Job, de vrome en Godvrezende, 7 zonen had en 3 dochters, overeenkomstig de 7 Elohim [de Vaders] en de 3 lotdraden [de Moeders]. Zo ook heeft hij 7000 schapen, 3000 kamelen, 500 span runderen en 500 ezinnen, evenals vele slaven, zodat hij de rijkste man was van de Oriënt. Nu hadden zijn zonen de gewoonte ieder op zijn beurt een feestmaal aan te richten in eigen huis, waarbij de 3 zussen werden uitgenodigd om met hen te eten en te drinken [vgl. in de dagen van Noach]. Op zekere dag, toen de zonen en dochters van Job aten en wijn dronken in het huis van de oudste [d.i. op een sabbatsdag? aangezien iedere zoon 1 dag in de week is], kwamen achtereenvolgens 4 boden bij Job. De 1^e meldt, dat de runderen en ezinnen zijn gestolen en de knechten gedood door de Sabeeërs. De 2^e meldt, dat het Vuur Gods van de hemel viel en schapen en knechten verteerde. De 3e meldt, dat de kamelen geroofd en knechten gedood zijn door de Chaldeeën, terwijl de 4e bericht, dat een zware storm opstak van “over de woestijn”, het huis van Jobs oudste zoon bij de 4 hoeken aangreep, zodat het viel op de jongelui, die in één klap allemaal dood waren. (Job 1:1-4; 13-19)

Dan heeft “op zekere dag” weer een bijeenkomst plaats van de “zonen Gods” en onder hen [= 1 van hen!] kwam ook Satan de Aanklager om zich voor YAHU te stellen. Ook nu komt hij van een zwerftocht over de aarde, die hij doorkruist heeft. Opnieuw vraagt YAHU naar Job en Satan vraagt YAHU: “Strek uw Hand [!] uit en tast zijn gebeente en vlees aan,” waarop YAHU zegt: “Zie, hij is in uw macht; alleen, spaar zijn leven.” Toen ging Satan heen vanuit het aangezicht van YAHU en sloeg Job met boze zweren, van zijn voetzool af tot zijn hoofdschedel toe. (2:1-7)

Bij Zacharia is het niet Satan, die de aarde doorkruist. Daarentegen heeft hij een visioen van een 7-armige kandelaar tussen 2 olijfbomen. Deze 7 zijn de ogen van YAHU, die de ganse aarde doorlopen, terwijl de 2 de gezalfden zijn, die voor de Heer van de hele aarde staan. (4:1-14) In het 8^e visioen ziet Zacharia 4 wagens naar voren komen tussen 2 bergen, die van koper zijn. Voor de 1^e wagen staan rode paarden, voor de 2^e zwarte, voor de 3^e witte en voor de 4 bontgekleurde sterke paarden. (6:1-3) Het zijn de 4 winddemonen [NRSV: geesten]. De rode paarden gaan naar het oosten, de zwarte naar het noorden, de witte naar het westen en de gekleurde naar het zuiden. [JB!] De sterke paarden trappelen van ongeduld om de aarde te doorkruisen. En Hij (= de engel = de Heer der ganse aarde = Gabriël = YAHU SABAOTH) zei: “Gaat heen, doorkruist de aarde.” (6:5-7) Ook bij Johannes vinden we de 4 engelen, die op de 4 hoeken der aarde staan, die de winden der aarde vasthouden. (Op. 7:1) Aan deze 4 was gegeven aan de aarde en de zee schade toe te brengen. (7:2b) Deze 4 winddemonen

in hun rosbespannen wagens zijn dezelfde als die tussen de mirten, en *JB* vertaalt aldaar dan ook in “rood en bont en zwart en wit” (1:8). De 2 mirten zijn dus te vergelijken met de 2 koperen bergen, de 2 olijfbomen en de 2 olijftakken, die door 2 gouden buizen het goud van zich doen uitvloeien, kortom de 2 gezalfden. (Zach. 4:12-14) In het 7^e visioen zijn het echter 2 vrouwen, met de wind in hun vleugels; zij hadden n.l. vleugels als van een ooievaar. (5:9) Verderop heeft Zacharia het over 2 staven: Lieflijkheid en Samenbinding. (11:7)

Aert de GELDER - Esther spreekt met Mordechai (foto Wikipedia)

Keren we terug naar het Estherverhaal, dan herkennen we in Esther en Mordechai de 2 gezalfden Ishtar en Marduk, oftewel Michael en Gabriël, Venus en Mars.

We lezen in de Estherrol, dat Ahasveros weer aan Vashti dacht, toen zijn toorn bedaard was en dat uit het hele rijk schone maagden bijeengebracht werden in het vrouwenhuis, die een voor een bij de koning werden gebracht om vervolgens terecht te komen in het 2^e vrouwenhuis. (2:1-14) Dit is hetzelfde verhaal als het raamverhaal van 1001-Nacht. Weliswaar worden de meisjes niet na hun nacht met de koning gedood, zoals in 1001-Nacht, maar zo'n opsluiting in de koninklijke harem komt met de dood overeen. Het is Esther, die deze “vloek” doorbreekt. Haar neef Mordechai wordt een *Jehudi* (Joods man, 2:5) genoemd, want in het rijk der Perzen en Meden is alleen het deel Jehudah als deel van het Bijbelse Rijk zichtbaar aanwezig. Mordechai is hierin het Benjamin-deel, waarin de door Nebuchadnezzar verwoeste tempel stond, die Ahasveros, na een aanvang te hebben gemaakt met de

herbouw, niet laat afbouwen. In zich verenigt Mordechai Benjamin en Juda, die hem beiden als voorvader worden toegewezen. Verder wijst WEINREB erop, dat het woord Jehudi door de overlevering ook als *Jechidi*, de alleenstaande, de afzonderlijke, wordt opgevat. Zijn alleen staan, zijn anders-zijn wijst op de eenheid van God. [Weinreb, 108]

Esther voor Ahasveros - Azor meesters ca. 1430 (foto Koninklijke Bibliotheek, Den Haag)

De legenden vertellen het verhaal van Esthers uitverkiezing straffer: Ahasveros liet alle [!] vrouwen tot zich brengen; maar aangezien de meesten niet verwachtten te worden verkozen, doken zij onder en moest de koning het bevel uitvaardigen, dat iedere vrouw, die zich niet meldde, met de dood bedreigde. Mordechai had Esther eerst als pleegkind aangenomen en was later met haar getrouwd. Hij had haar 4 jaar verborgen gehouden (want in het OT lezen we, dat Ahasveros Esther huwde in zijn 7^e jaar). Van Esther wordt gezegd, dat zij niet buitengewoon schoon was, middelmatig van gestalte en mager, maar iedereen verrukte door haar gratie, al was ze reeds 75 [!] jaar oud [vgl. Sara]. Ze maakte zoveel indruk op Ahasveros, dat deze haar tot vrouw verhief, maar Esther bleef al die tijd haar Joodse gewoonte trouw, vooral op het gebied van eten, en ze had om de sabbatsdag niet te vergeten haar 7 dienstmaagden (2:9), die haar om de beurt 1 dag van de week bedienden de namen gegeven van de 7 scheppingsdagen (de 7 planeten). Overigens hoefde Esther ook niet tegen de huwelijkswet te zondigen, want God zond een “geest” [vgl. Nephele] om haar plaats bij de koning in te nemen. Volgens WEINREB was Esther 74 en is dit de kwantitatieve uitdrukking van het woord Hadassah, de Mirt. Ook wordt van Esther gezegd, dat haar kleur groen is, als de mirt [maar we zagen het groen ook bij Raphael, de Smaragden Tafel, als Venuskleur, etc]. En WEINREB ziet hierin een scheppingsgeheim. [Staal, 266f; Weinreb, 86f, zie 198, n. 86]

Verder wordt in de overlevering gezegd, dat de volkeren der wereld haar Esther noemen, omdat haar naam Istahar [= Ishtar] de naam is voor de planeet Nogah, de ochtendster [= Venus/Lucifer] (zie o.a.

<https://www.pealim.com/dict/4060-nogah/>). Voordat de zon opkomt, verschijnt Nogah, in onze uitdrukkingwijze dus Venus, en met Nogah kondigt de morgen zich aan [= Eos, Aurora]. Het is het ochtendgloren, de tijd, waarin alles nog zwart [! = Nyx -> Pralaya] is en er toch voor hen, die het verstaan, reeds een teken is, dat de nacht ten einde is en de nieuwe dag komende [zie 2 Petrus 1:19]. De Nogah is de planeet van de 6^e dag, want daar is, hoewel alles nog zwart is, reeds het beginsel van de verlossing aanwezig [vgl. Yin-yang]. Daar waar de nacht het diepst schijnt en waar het leven zijn zwakste punt heeft, verschijnt Esther, in een wereld, waarin de tempel verwoest is. Ahasveros wil die tempel herbouwen, maar dan wel aangepast aan de wetten van Meden en Perzen [zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Wet_van_Meden_en_Perzen], een onmogelijkheid (volgens WEINREB: het Allerheiligste is 20x20 el, terwijl toch aan beide zijden van de ark 10 el vrije ruimte is). Niet alleen is het een onmogelijkheid, maar ook een ongewenstheid, want het tast de exacte wereld der Meden en Perzen aan en zij laat zich overhalen de bouw te stoppen en verdere bouw te verhinderen. Dan is het diepste zwart bereikt [vgl. prima materia], zoals de ochtend in het Hebreeuws “zwart” heet. De Nogah wordt ook *ajeleth ha-shachar* (de hinde van de dageraad) genoemd, wat ook een zangwijsje is, zoals bij ps. 22, die begint met de bekende woorden: “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” Het is een psalm van David, die zelf vaak “het Hert” (Tswi) [zie <http://hebrewname.org/name/zvi-tsvi> en <https://en.wikipedia.org/wiki/Zvi> of <https://www.sheknows.com/baby-names/name/tzvi/> of <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=TSvi>] wordt genoemd en ook Mordechai wordt met het hert verbonden. [Weinreb, 105, 107]

De legenden specificeren de val van Vashti nader. Zij was de dochter van Belsatsar en had bij de verovering van Babel gunst gevonden in de ogen van Darius, die haar zijn zoon Ahasveros tot vrouw gaf. Zij gedroeg zich wreed tegenover de Joodse meisjes van Susan, die ze dwong op de sabbat te weven en te spinnen en als ze weigerden, werden ze gestraft met de verbeurdverklaring van hun kleren [d.w.z. gedwongen tot naaktloperij]. Daarom besloot God haar op een sabbatdag te straffen, n.l. de 7^e dag van het feest. Toen Perzen de lof der Perzische vrouwen zongen en de Meden de lof der Medische, riep Ahasveros: “Mijn vrouw is niet Perzisch en niet Medisch, maar een Chaldeese en toch overtreft ze allen in schoonheid.” Om haar goed te kunnen beoordelen, moest Vashti toen naakt, slechts met de koninklijke kroon getooid [zie 1:11] voor de schare verschijnen. Nu was Vashti even schaamteloos als haar man en had gaarne aan dit verzoek voldaan, maar God stuurde de engel Gabriël [!], die haar met melaatsheid sloeg, zodat ze zich niet kon vertonen en zich liet verontschuldigen. De koning vroeg de aanwezige Joodse wijzen, wat er met Vashti moest gebeuren, maar deze vreesden de wispelturigheid van de koning en antwoordden, sinds de verwoesting van de tempel geen oordeel meer uit te kunnen spreken in zaken van leven en dood. De koning vroeg toen het oordeel van zijn eigen raadslieden en Memuchan [d.i. de bestemde (zie <https://www.biblestudytools.com/dictionary/memucan/>)], eigenlijk Daniël [een niet algemeen gedeelde gedachte, zie <https://ohr.edu/ask/ask228.htm> = Haman, zie verderop], gaf de raad haar met de dood te straffen, niet alleen omdat ze de Joodse meisjes kwelde, maar ook omdat zij het was, die verhinderde [satan = hinderaar], dat Ahasveros toestemming gaf tot het voortzetten van de herbouw van de tempel. [Rappoport 3, 248; Staal 265f.]

WEINREB gaat nader in op deze “kwaal” van Vashti, deze *tsoraäth*, die men gewoonlijk met melaats, met huiduitslag vertaalt. Volgens hem houdt dit woord veel meer in. Het wil zeggen, dat de gehele lichamelijke verschijning ziek is. Deze ziekte wordt als een schande gezien en is besmettelijk. In de

wereld van Meden en Perzen is het Chaldeese van een bijzondere schoonheid, nog afkomstig uit een vorige, ten ondergegangene wereld, de wereld van Babel. Maar wanneer dat Chaldeese voor nader onderzoek aan het daglicht wordt blootgesteld, dan blijkt het door en door ziek [zo rot als een mispel = kweepeer, gewijd aan Venus]. Jeremia schrijft hierover: Babel was in de Hand [!] van YAHO een gouden beker, die de gehele aarde dronken maakte; van zijn wijn dronken de volken, daardoor werden zij verdoemd. Plotseling is Babel gevallen en gebroken, jammert om hem! Haalt balsem voor zijn pijn, misschien is die te genezen (51:7-8), en even verderop noemt hij Babel “berg des verderfs, die de gehele aarde hebt verdorven.” (51:25) [Weinreb, 122]

Gabriël, die Vashti met melaatsheid slaat, is de “iemand, die eruitzag als een man”, die Daniël zijn visioen uitlegt (8:16) en onderricht (9:21). Hij is de Hand van YAHO.

Volgens WEINREB zijn de wijzen, de kenners der tijden (Est 1:13), volgens de overlevering de stam Jessachar [Issakar], de 9^e zoon van Jacob. Deze werd geboren, nadat Rachel van Leah de Dudaïm [liefdesappelen, Gen. 30:14-18, zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Alruin#Bijbelse_plant], die Ruben gevonden had, gekregen had in ruil voor een nacht bij Jacob. Deze appelen zijn de belofte van de nieuwe mens, de mens van de verlossing, en doordat Jessachar in ruil voor deze Dudaïm kwam, kan hij de zin der tijden doorgronden. [Weinreb, 125] Omdat echter de tempel verwoest is, heeft het Issakar-orakel geen bestaansbasis meer en daarom wendt Ahasveros zich tot een ander 7-tal, een nieuwe 7-groep en hierin treedt Memuchan naar voren, volgens de overlevering Haman, die zijn eigen dochter als koningin wil zien. Haman zelf komen we pas in hoofdstuk 3 tegen, waar van hem gezegd wordt: Na deze gebeurtenissen maakte koning Ahasveros de Agagiet Haman, de zoon van Hammedatha, groot, verhief hem in aanzien en plaatste zijn zetel hoger dan die van alle vorsten, die bij hem waren. (Est 3:1) De gebeurtenissen, waaraan gerefereerd wordt, zijn het huwelijk van Ahasveros en Esther en de door Mordechai ontdekte samenzwering. Deze laatste hield zich tijdens Esthers verblijf bij de koning voortdurend op in de poort van het paleis, waar hij de conversatie overhoorde van Bigthan en Teresh, 2 eunuchen van de koning, die van plan waren Ahasveros te vermoorden. Via Esther speelde hij deze informatie door aan Ahasveros, die de zaak liet onderzoeken en het tweetal op een paal spietsen. De zaak werd opgetekend in de kronieken van de Perzische koningen. (2:21-23) De verdwijning van dit duistere tweetal, shedim-demonen aldus WEINREB, te vergelijken met Harot en Marot [zie https://en.wikipedia.org/wiki/Harut_and_Marut], brengt de zaak van Haman in een stroomversnelling. [Weinreb, 136] Als een komeet lijkt hij uit het niets op te duiken en zijn eerste aanvaring is met Mordechai, die niet volgens het koninklijk bevel wil buigen voor Haman [zoals de 3 man niet voor het beeld van Nebukadnessar (Dan 3)]. Toen Haman dit hoorde, evenals de mededeling, dat Mordechai een Jood was, besloot hij niet alleen tot Mordechai's ondergang, maar tot die van alle Joden, d.i. Jehudi's. Maar wie is deze Haman, dat hij alle Jehudi's haat?

WEINREB wijst erop, dat met het verdwijnen van Vashti (en de 2 eunuchen) er 2 figuren naar voren komen, n.l. Haman van Amalek en Mordechai van Benjamin. Deze confrontatie is niet uniek, want ook Saul van Benjamin stond tegenover Agag van Amalek, terwijl Amalek zelf de hinderaar was in de woestijn. Amalek is de slang, de nachash, die we kennen als de listigste van alle dieren (Gen. 3:1). Saul was het, die tegen Agag vocht, de Egyptische Apophis [Apop], en na hem te hebben overwonnen, “medelijden” kreeg en hem spaarde. Het principe van Amalek wil men niet doden en men eet van de boom van kennis en men laat het kwaad voortbestaan, zoals Saul de priesters van Nob uitmoordt. Gezegd wordt, dat Agag de nacht, dat Saul hem spaarde, doorbracht bij zijn vrouw en

zo Haman voortbracht, die daarom de Agagiet wordt genoemd (zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Haman>). De volgende dag was het de profeet Samuel, die Agag aan stukken hakte (1 Sam 15:33), op dezelfde wijze als Bast de slang Apophis. Volgens BOEKE snijdt een kat “met het hoofd van Re” Apap in stukken aan de voet van de sycomoor. Het is het splijten van de duisternis, speciaal op het eind van de nacht, vlak voor de zon opgaat. De Egyptenaren beschouwden de kat als een nachtdier én een slangenvernietiger. Tegen de morgen doet ze het werk van Re (d.w.z. de duisternis klieven). Naar de mening van FIELDING werd de kat door de Egyptenaren vereerd omdat zijn ogen van vorm veranderen zoals de zon in de loop van de dag en zo de heerlijkheid (splendor) van de zon representeert; vandaar dat de kat zo vaak wordt voorgesteld, de kop van de slang afhakend in de aanwezigheid van de Heilige Drie: Re, Osiris en Horus, of de 3 fasen van de zon. [Weinreb, 94f; Boeke p.112, fig. 78, 112f; Fielding, 69.]

Het is echter niet, zoals BOEKE meent, de zon, die splijt, maar Samuël, Bast-Artemis, [Venus-personificaties, vgl. Mithras]. Apap [Apep(i), Apopi, Apophis] is de ervvijand van Re, en dus ook van Osiris, omdat deze laatste Re beschermt op zijn gevaarlijke Nachtelijke reis door de Onderwereld. Apap wordt voorgesteld in de gedaante van een Slang en is het symbool van de Duisternis. Hij wordt beschouwd als identiek met Seth [= Typhon], de vijand der goden. De strijd begint iedere avond bij het ondergaan van de zon. De horizon wordt dan rood, gekleurd door het bloed, voortkomend uit de wonden van Apopi. Dit laatste klinkt niet waarschijnlijk: eerder zal het ‘s avonds het bloed van Re zijn, terwijl het ‘s morgens juist het bloed van Apopi is, dat de hemel kleurt bij zijn dood. Volgens BARTELINK is Apophis de Onweers- en wolken slang, die door Re wordt getemd en soms met Seth wordt gelijkgesteld. [De Gryse, 147; Bartelink s.v.]

FRANKFORT herinnert ons eraan, dat Re de 1^e heerser van Egypte was en iedere farao zijn “incarnatie”. Zo kunnen we begrijpen, dat de vijanden van de koning op de volgende wijze vervloekt werden: “Zij zullen zijn als de slang Apophis op Nieuwjaars ochtend!” Hoewel de slang Apophis de vijandige duisternis is, die iedere nacht door Re wordt verslagen, is de nieuwjaarsdag het begin van een nieuwe jaarcyclus en heeft aldus een dubbele “scheppings”-lading. Apophis is ook de naam van de laatste Hyksos-heerser over Egypte (Aweserrê Apopi), die volgens Africanus 61 jaar regeerde. Josephus heeft dezelfde regeertijd, maar plaatst na Apophis nog Iannas (50 jaar) en Assis (49 j), die bij Africanus aan Apophis voorafgaan. Deze Hyksos vereerden Seth, hun “vader” en heer van Avaris, hun hoofdstad bij de Delta, in de gedaante van een jakhals. Hun versie van Seth (Sutekh) was – aldus GARDINER – zeker meer Aziatisch van karakter en had in zijn kleding en hoofdtooi een opvallende gelijkenis met de Semitische Baal. Er is overvloedig bewijs, dat de Hyksos Seth begunstigten boven alle andere Egyptische goden, maar er is geen werkelijke rechtvaardiging voor de verdergaande beschuldiging, dat zij deze laatsten verafschuwden en vervolgden. [Frankfort, 34; Gardiner, 150; 443, 165.]

De Hyksos en de Amalakieten zijn hetzelfde volk, dat zowel door de Egyptenaren als de Israëlieten werd gezien als de belichaming van het kwaad. Ditzelfde samenvallen van beelden zien bij Apophis-Seth en Amalek-Satan. Zoals Re een eeuwigdurende strijd voert met Apophis, zo heeft YAHO een eeuwige strijd met Amalek (zie http://www.christipedia.nl/Artikelen/A/Amalek%2C_Amalekieten). We lezen daarover bij WEINREB: Amalek werkt ieder moment. Het is daarom ook een van oudsher bestaand Joods gebruik, iedere dag [!] deze kracht van Amalek zich bewust te doen worden en haar dan tevens bij zichzelf te ontwortelen. Iedere dag opnieuw. Want de strijd met Amalek gaat verder van geslacht tot geslacht (Ex.17:15), zolang de wereld er is. Het is de kracht, die het materiële in

stand houdt, het perfecter maakt. Het is de kracht, waardoor het leven in deze wereld steeds verleidelijker wordt [vgl. Hiranya-kasipu], waardoor al het andere vergeten kan worden. We zien dit tot uitdrukking gebracht in Sauls overwinning op Amalek (van Chawila af tot bij Sur, ten oosten van Egypte): Saul echter en het volk spaarden Agag en het beste van het kleinvee en van de runderen, ook het naaste beste, verder de lammeren, kortom alles wat waardevol was. Maar al het vee dat waardeloos was en ondeugdelijk, sloegen zij met de ban. (1 Sam 15:9) Voor Samuel is echter weerspanningheid zonde der toverij en ongezeglijkheid afgoderij en het dienen van terafim [= ± Laren]. (15:23) Saul, de zoon van Kish, spaart Agag en het is Mordechai, de zoon van Jair, zoon van Shimei, zoon van Kish, de Benjamiet, die tegenover Haman wordt geplaatst. [Weinreb, 95.]

Een overlevering vertelt, aldus WEINREB, hoe de weg van de wereld van de tempel naar die van de ballingschap wordt gegaan, een weg, die Mordechai en Haman gingen. Op deze moeizame en trieste tocht heeft Haman geen eten en bedelt bij Mordechai, die zich laat vermurwen, zodat Haman meekomt in de wereld van Ahasveros. Ondanks het gebod van God eet de mens van de boom van Kennis, want hij zegt: ik moet toch leven, mijn huis bouwen, mijn kind verzorgen. En daarmee start deze wereld vol mensengekrioel, steden, autobanen, hotels, universiteiten, etc. Maar wat als hij het niet deed? Dan zou de wereld anders zijn; zou de mens nog het paradijs bewonen. Maar de mens geeft Haman te eten en Haman komt vooruit in deze wereld, iedere dag en men vindt dit normaal. [Weinreb, 98.]

De legenden vertellen een ander verhaal over Hamans bedelen. In een van de vele oorlogen, die Ahasveros voerde, gaf hij Mordechai en Haman bevel, ieder aan het hoofd van een legermacht op te trekken tegen de vijand. Daar de strijd, naar men vermoedde, 3 jaar zou duren, gaf de koning hen voor die tijd leeftocht mee. Mordechai ging zuinig om met zijn voorraad, Haman evenwel verkwestte zijn provisie en had na een jaar al bijna niets meer over. Hij probeerde Mordechai over te halen met hem te delen, maar deze weigerde. Haman wilde zelfs later met rente terug betalen. maar ook dit moest Mordechai weigeren, omdat het volgens de Thora verboden is een broeder rente te berekenen en Haman als afstammeling van Amalek een broeder was van Mordechai [zoals Seth van Osiris]. Toen echter een opstand dreigde onder Hamans manschappen en Haman met de dood werd bedreigd, wilde Mordechai wel helpen, op voorwaarde, dat Haman zich aan hem als slaaf verkocht. Haman stemde daarmee in en een akte werd opgesteld, waarin Haman verklaarde ten eeuwige dage de slaaf van Mordechai te zijn. Dit was de oorsprong van de haat van Haman tegen Mordechai en het volk der Joden. [Staal 267f; eigenlijk krijgt hij het zegel van Mordechai op zijn billen gedrukt, vgl. sprookjes van het type AT 314 Marzolph, 69 (IVb)] Hoewel dit ook een raar verhaal is, is het idee van Mordechai, die in ballingschap gevoerd wordt door Nebukadnessar en vervolgens opduikt bij Ahasveros ook niet zo logisch. De *NRSV* vertaalt Est 2:5-6 dan ook zo, dat Kish, de overgrootvader van Mordechai, degene is, die in ballingschap werd gevoerd.

Ook plaatsen de legenden Hamans strijd tegen de Joden al bij het begin van het Esther-verhaal, al bij het feest in het 3^e jaar van Ahasveros. Hij haalde de koning ertoe over om ook de Joden toegang tot het feest te verlenen; zij zouden zich dan in de feestroes onkuis gedragen en verboden spijzen nuttigen; Gods toorn zou tegen hen ontbranden en zo zouden zij een gemakkelijke prooi van hun vijanden worden. Mordechai – een vrome Jood – doorzag het plan van Haman en waarschuwde zijn stamgenoten; de meesten van hen verlieten de stad, maar velen bleven en namen deel aan het feest. Weliswaar ergerden zij zich eraan, dat Ahasveros de tempelvoorwerpen als drinkschalen gebruikte en de kleren van de hogepriester, die Nebukadnessar geroofd had, droeg, maar desniettemin gaven

zij zich over aan het genot van verboden spijzen; daarom was God vertoornd op hen en besloot hen te straffen. De legenden zijn heel precies: 18.900 van de aanzienlijken van Israel hadden aan het feest deelgenomen en verboden spijzen genuttigd. En alras kwam Satan voor God om Israel aan te klagen en straf voor het zondige volk te eisen. God stemde toe en het bevel tot vernietiging werd in de hemel geschreven. Het werktuig in Gods hand was Haman. In zijn haat tegen Mordechai poogde hij deze en met hem geheel Israel ten val te brengen, hetgeen hij deed op de volgende wijze. Toen hij door de koning tot 1^e raadgever benoemd was, wist hij van hem gedaan te krijgen, dat iedereen voor hem moest knielen (zie Est 3:1-2). Nu bevestigde Haman een afgodsbeeldje aan zijn bovenkleed, zodat wie voor Haman boog, tevens zijn afgod goddelijke eer bewees. Haman wist dat Mordechai dit zou weigeren. De hofdienaren zeiden nu tot Mordechai: “Uw voorvader Jacob heeft toch ook voor zijn broer Esau gebogen (Gen. 33:3); waarom weigert gij dan?” [Amalek is de zoon van Elifaz, zoon van Esau (Gen. 36:10)] Het antwoord van Mordechai is zeer vernuftig: “Toen Jacob en zijn zonen voor Esau bogen, was Benjamin nog niet geboren. Deze zou aan een mens nooit zodanige eer hebben bewezen. Daarom mocht de tempel, waarin Israel zich voor God neerwierp, alleen in het gebied van Benjamin staan. En evenmin als mijn voorvader Benjamin zich voor een sterveling heeft gebogen, zal ik dit doen.” [Staal 264, 268]

We zien dat Mordechai zich in hoge mate identificeert met de censusweigerende Beni-Jamani, de zonen van het Zuidrijk. De enige keer, dat Satan met name wordt genoemd in de kronieken van Israel, is precies bij deze census, die David organiseerde. We lezen: “Satan keerde zich tegen Israel en zette David aan, Israel te tellen.” (1 Kron. 21:1) Maar in de paralleltekst van 2 Sam 24:1 lezen we juist: “De toorn van YAHO ontbrandde weer tegen Israel; Hij zette David tegen hen op en zei: Ga en tel Israel en Juda.” Bij deze census werden Levi en Benjamin niet meegeteld door Joab, want het bevel des koning was Joab een gruwel. (21:6) Deze zaak was kwaad in Gods ogen en Hij sloeg Israel. (21:7)

Verder wordt Satan nog een keer vaag genoemd in het boek 1 Kon. tijdens een gesprek met de koningen Achab [Ahab] van Israel en Josafat [Jehosaphat] van Juda door de profeet Micha [Micaiah]: “Daarom, hoor het woord van YAHO. Ik zag YAHO op zijn troon zitten, terwijl het ganse heer des hemels aan zijn rechter- en linkerhand stond. En YAHO zei: ‘Wie zal Achab verleiden, zodat hij optrekt en sneuvelt te Ramod in Gilead?’ De een zei dit en de ander dat. Toen trad er een GEEST naar voren en stelde zich voor YAHO en zei: ‘Ik zal hem verleiden.’ YAHO vroeg hem: ‘Waarmee?’ Hij antwoordde: ‘Ik zal heengaan en een leugengeest worden in de mond van al zijn profeten.’ Toen zei Hij: ‘Gij moet hem verleiden en gij zult er ook toe in staat zijn; ga heen en doe het.’ Nu dan, zie, YAHO heeft een leugengeest gegeven in de mond van al deze profeten van u en YAHO heeft onheil over u besloten.” Toen trad Sidkia, de zoon van Kenaäna, toe, sloeg Micha op de kaak en zei: “Hoe zou de geest van YAHO van mij geweken zijn om tot u te spreken?” Maar Micha zei: “Dat zult gij zien op die dag, waarop gij van kamer tot kamer zult gaan om u te verbergen.” (22:19-25)

Die dag is natuurlijk dé dag (Dies Irae), waarover ook Micha de Morastiet spreekt (± een eeuw later), want Micha, de zoon van Jimla, leefde in de tijd van Elia de Tisbiet, die vuur uit de hemel liet afdalen bij de dood van Achazja, 2 jaar na Achabs dood (2 Kon.1:1-18), terwijl ook in die tijd Josafat Tarsisschepen bouwde om in Ofir goud te halen als zijn grote voorganger Salomo. Maar men ging niet, want de schepen leden schipbreuk te Esion-Geber (hetgeen toch een forse storm moet zijn geweest, op zijn minst. 1 Kon.22:49). Aangezien Achazja, de zoon van Achab, aanbood om samen met Josafat het opnieuw te proberen (22:50), wat Josafat overigens niet zag zitten, moet deze ramp

dus in dezelfde 2 jaar hebben plaats gevonden. Ook de legenden weten nog wat over die leugengeest, die Achab op een dwaalspoor bracht, mee te delen. Het was de geest van Naboth, die hem zo deed profeteren. De legenden schilderen het gebeuren kleurrijk: Voor de hemelse rechtbank, waar over het gedrag van Achab werd geoordeeld, was het aantal aanklagers en verdedigers gelijk, totdat de geest van Naboth opkwam en het pleit ten nadele van Achab deed beslissen. Daarom is Achab door een wonder [!] in de oorlog met Ben-Hadad gevallen. Hij zou zijn gedood door een pijl van de latere veldheer Naaman, die toen nog gewoon soldaat was. Het wonder was gelegen in, dat de wapenuitrusting van Achab sterker was dan de pijl, die erdoorheen drong. [Staal 227f]

We zien dus, dat Satan de Toorn van YAHO is, een door YAHO gezonden leugengeest; en zo is ook Haman een werktuig in de hand van God, ter uitvoering van het in de hemel geschreven bevel tot vernietiging. Na de weigering van Mordechai voor hem te buigen, stapt Haman naar Ahasveros, om van hem verlof te krijgen, Israel te vernietigen [eig. de Jehudi's]. Ook de koning zou dit graag willen, maar hij is bevreesd voor hun God, die zo machtig is en die alle koningen, die hen willen uitroeien, zwaar heeft getuchtigd. Zijn wijzen zijn het geheel met hem eens, maar Haman voert aan: "Gij spreekt mij van Farao [Necho?] en Sanherib, die door de god der Israëlieten zijn vernietigd, maar dit was in een grijs verleden, toen deze god nog jong was en over al zijn kracht beschikte. Maar die tijd is al lang voorbij. Thans is hij oud en zwak geworden en kan hij zijn volk niet meer helpen. Heeft niet Nebukadnessar dit volk in ballingschap gevoerd en de tempel van die god verwoest? Hieruit blijkt toch wel diens onmacht!" Toen besloot de koning aan Hamans verzoek te voldoen. [Staal, 269]

In het boek Esther lezen we hierover, dat Haman Ahasveros er op wijst, dat er een volk verspreid onder alle volken van zijn rijk woont, dat aparte wetten er op na houdt en zich niet houdt aan de wetten van het rijk. Hij stelt een *entlösung* voor en biedt 10.000 talenten zilver aan als vergoeding voor de onkosten, zeg maar steekpenningen. Toen nam de koning zijn zegelring van zijn hand en gaf die aan Haman, de Jehudi-hater, die het geld in zijn zak mocht houden. Deze stelt een edict op, dat hij op de 13^e van de 1^e maand uitvaardigde in naam van en met het zegel van Ahasveros, met daarin de opdracht tot vernietiging van alle Jehudi's op de 13^e van de 12^e maand, Adar. WEINREB wijst er op, dat dit gebeuren zich afspeelt in het 12^e jaar van Ahasveros (Est. 3:7), zodat de belangrijke gebeurtenissen de bekende reeks 3, 7 en 12 vormen, oftewel na 3, 4 en 5 jaar: 3 jaar voor Vashti, 4 voor Esther en 5 voor Haman. Alles draait om Esther, de verborgen schakel. Volgens WEINREB wordt met 4 een absolute vrouwelijkheid uitgedrukt, de vormgeving. zo zijn er 4 werelden voorbijgegaan en zijn er 4 ballingschappen; het heden is altijd het 4^e. WEINREB stoeit met de getallen 3, 4 en 5 van de driehoek van Pythagoras, die samen weer 12 vormen via de 7. Optelling der kwadraten geeft 50, het begrip van de vervulling, van dat wat men de komende wereld, de 8^e dag, noemt. De 12 zijn dat, wat wij tijd [Chronos/Kronos] noemen en in de 13 wordt die tijd opgeheven, opgegaan in een allesomvattende eenheid. En we zagen zojuist hoe in de 12 de 13 naar voren komt. [Weinreb, 129, 137]

Pisces Fish Yin Yang Mandala Art Print (photo Rebecca Wang Art)

De 13 is het ongeluksgetal voor Haman, maar een geluksgetal voor de Jehudi. We lezen in de *NBG*-vertaling: In de 1^e maand, Nisan, in het 12^e jaar van Ahasveros, wierp men in het bijzijn van Haman het Pur – dat is het lot – voor elke dag en voor elke maand tot de 12^e Adar. (Est 3:7) De *NRSV* (vgl. *JB*) vertaalt: Ze wierpen Pur – wat “het lot” betekent – voor Haman, voor de dag en voor de maand en het lot viel op de 13^e dag van de 12^e maand, Adar. De *NBG*-vertaling geeft een nieuwe draai aan het gebeuren, want het edict wordt uitgevaardigd op de 13^e Nissan, zodat er dus 12 dagen van het nieuwe jaar voorbij zijn, overeenkomstig de “Yule-dagen”, de lotbepalende dagen. Iedere dag van deze “12-nachten” staat voor een maand van het komende jaar. [Zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Purim> .] Volgens WEINREB zegt de overlevering, dat Hamans onderzoek van het Pur (lot, toeval) niet een soort dobbelen of lootjestrekken [aan het kortste eind trekken] was. Haman baseert zijn oordeel op zijn kennis en komt zo tot de conclusie, dat de uitroeiing in het begrip 12 ligt: de 12^e maand van het 12^e jaar. In de 12^e maand (op de 7^e) stierf Mozes. Ook is Adar de maand van het Sterrenbeeld Vissen, waarvan er 1 omlaag en 1 omhoog

zwemt. Deze vissen aan de grens van de andere wereld (als “laatste” dierenriemteken) zullen volgens Haman de Jehudim opslokken [zoals de vissen het 13^e deel, zijn geslachtsdeel, van Osiris opslokken]. Maar de overlevering zegt ook, dat Adar de maand is van Mozes’ geboorte (zelfde dag). HAMAN WEET DIT NIET, OMDAT HIJ MAAR DE HELFT VAN DE TIJD KENT. Wat weggaat, komt terug; een cyclische ontwikkeling i.t.t. Hamans lineaire ontwikkeling. Op dezelfde dag, dat Mozes sterft, wordt hij geboren: Luctor et emergo: de ene vis zwemt omlaag, de andere omhoog. WEINREB wijst erop, dat in het jaar van de Megillah (de Estherrol) het jaar 13 maanden heeft: de maand Adar wordt verdubbeld. Zo is Adar weliswaar de 12^e maand, maar omdat hij dubbel telt, tevens de 13^e. En omdat het op de dag van het edict (tevens het lot-werpen) de 13^e is, zal het oordeel vallen op de 13^e Adar. En WEINREB wijst erop, dat dat doorbreken van de 12 ook aanwezig is in de 12 zonen van Jacob, die toch de 13 stammen van Israel opleveren. [Weinreb, 139-141]

De investituur van Ardashir I. Ahura Mazda (rechts) geeft de Ring der Macht aan Ardashir I (foto Wikipedia)

De zegelring, die Haman van Ahasveros krijgt, maakt het edict tot een Wet van Meden en Perzen. Haman heeft – zoals Satan bij Job – volledige macht ter vernietiging gekregen. Dit overhandigen van een ring (zij het een veel grotere) zien we ook op de Sassanidische rotsreliëf van Naksh-e-Rustam [zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Naqsh-e_Rustam] uit de 6^e eeuw v. Chr. Het stelt de investituur (overhandiging van de macht d.m.v. die ring) voor van Ardashir I door Ahura Mazda (rechts). Het paard van de god rust zijn 4^e been [vgl. Kalighi, etc.] op het hoofd van de neerliggende boze geest Ahriman, terwijl het paard van de koning de overeenkomstige poot rust op het hoofd van de vorige koning, een gewoontelijke houding. Achter de koning staat waarschijnlijk de god Mithra, althans, dat is het geval op het reliëf van Taq-i-Bustan [zie https://en.wikipedia.org/wiki/Taq-e_Bostan], waar

koning Ardashir II is afgebeeld, bij het in ontvangst nemen van zijn kroon (eig. krans, dus ring, met linten) van Ahura Mazda. Hier zien we Mithra, met zijn stralenkrans, als persoonlijk genius van de koning, met in zijn handen de rodebundel, terwijl hij op de oudere afbeelding een soort lampion [baldakijn tegen de zon?] boven de koning houdt. [Larouse, *WM*, 188, 196]

The Coronation of Ardashir II. Ardashir II appears in the middle, receiving the diadem from Shapur II on the right, with Mithra standing to the left. (foto Wikipedia)

Uiteraard is Haman Ahriman (Angra Mainyu [zie <http://robscholtemuseum.nl/cor-hendriks-de-twee-broers-1-ohrmazd-en-ahriman/>]), de Boze Geest, die in het begin strikt gescheiden is van het goede, maar wordt aangegrepen door nieuwsgierigheid en jaloezie en probeert het Rijk van het Goede, dat stralend en zuiver is, binnen te dringen. Hij wordt afgeslagen en de overwinning wordt toegeschreven aan het onfeilbare effect van het gebed (de Ahuna Vairya [zie https://en.wikipedia.org/wiki/Ahuna_Vairya]), aangeboden door Ohrmazd (Ahura Mazda), die ondertussen besluit om Ahriman een periode van schijnoverwinning te verlenen, om hem voor eens en voor altijd aan het eind te verslaan. Deze schijnoverwinning van Ahriman is de investituur van Haman. Een overeenkomstig verhaal is te zien bij Salomo, wiens zegelring werd afgepakt door Asmodeus (Ashma daeva, de voornaamste handlangers van Ahriman), waardoor hij van zijn koningschap beroofd was [zie <http://robscholtemuseum.nl/cor-hendriks-de-meeloper-de-dubbel-2-slot/>]. Zo komen we in de Iraanse mythen het verhaal tegen van Yima. [Zie <http://robscholtemuseum.nl/cor-hendriks-the-sphinx-speaks-3-de-vloed-van-manu-en-aryanam-veijo/>.]

De Griekse versie van Esther begint met het verhaal van Mordechais droom in het 2^e jaar van Ahasveros op de 1^e Nissan (dus op Nieuwjaarsdag!). Hij droomde, dat er geschreeuw was en lawaai, donder en aardbevingen en chaos over de hele aarde. Toen kwamen 2 grote draken tevoorschijn, allebei klaar voor de strijd en ze begonnen luid te razen. Bij dit geluid van hen maakte ieder volk zich op om ten strijde te trekken. Een dag van duisternis en somberheid, van kwelling en verdriet, onderdrukking en groot tumult op aarde! Het rechtvaardige volk was in verwarring gebracht door de vrees voor de kwaden, die hen te wachten stonden, en bereidden zich voor op de dood, het uitschreeuwend tot God. Toen groeide uit hun schreeuw, als vanuit een kleine bron, een grote rivier, een vloed van water. Licht kwam, zoals de zon verrees, en de nederigen werden opgeheven en verzwolgen de machtigen. Toen hij wakker werd uit zijn droom en visioen van Gods plannen, dacht Mordechai diep na over deze zaak, terwijl hij zijn best deed om er de betekenis van te ontdekken. [JB, 556] Hierbij hoort nog een slot, waarin uitleg wordt gegeven, hetgeen ingevoegd is in hfdst. 10: En Mordechai zei: “Dit alles is Gods bedoening. Ik herinner me de droom, die ik hierover had en alles is uitgekomen: de kleine bron, die een rivier werd, het licht dat scheen, de zon, de vloed van water. Esther is de rivier (...). De 2 draken zijn Haman en ikzelf. De volken zijn zij, die zich bundelen om de naam der Jehudi's uit te wissen. Het enkele volk, het mijne, is Israel, zij die schreeuwen tot God en gered worden. Ja, de Heer heeft zijn volk gered, de Heer heeft ons verlost van al het kwaad; God heeft zulke tekenen en grote wonderen verricht als nooit is gebeurd onder de volken. Twee lotsbestemmingen bepaalt Hij, een voor zijn eigen volk en een voor de volkeren in het algemeen. En deze twee lotbesluiten werkten uit op het uur en tijd en dag, door God bepaald met betrekking tot alle volken...” [JB, 568]

De legenden vertellen ook het verhaal van deze “schreeuw”, zij het op hun eigen manier. Mordechai was na het wrede besluit op straat een kind tegengekomen, dat hij vroeg, wat het op school geleerd had, en hij kreeg als antwoord: “Vrees niet voor een plotselinge verschrikking en voor de vernietiging der goddelozen, als deze komt” (Spreuken 3:25), terwijl een ander op dezelfde vraag zei: “Maak een plan, het zal verijldeld worden; spreek uw woord, het zal niet vervuld worden, want God is met ons” (Jes. 8:10). Hoewel deze blijde boodschappen Mordechai moed gaven, kreeg hij steun van Elia, dia na de droeve tijding zich naar de graven der aartsvaders en van Mozes had begeven om daar bitter te wenen: “Gij pijlers der wereld sluimert rustig, terwijl de hemel en de aarde wenen en de glans der hemellichamen verbleekt wegens het wrede lot, dat uw kinderen te beurt valt. Op uit uw graven en bidt tot God, dat Hij ons helpt!” Hierop zei Mozes: “Het bevelschrift tot verdelging, dat God aan Satan [!] heeft gegeven, is verzegeld met lak; was het met bloed verzegeld, dan zou het besluit onherroepelijk zijn, nu het echter met lak is bevestigd, is redding mogelijk. Ga naar Mordechai en zeg hem Israel op te wekken tot vasten en bidden, misschien zal God zich ontfermen.” En Elia ijlde naar Mordechai en zei hem, dat het hemels Sanhedrin de poort voor bekeerlingen had geopend. Hierop verzamelde Mordechai alle Joden van Susan en zij vastten en baden 3 [!] dagen lang tot God. En het geluid van hun gewezen steeg op tot God en Hij zei tot zijn dienaar Mozes: “Wat betekent dit geluid van bokjes en lammeren, dat ik hoor?” En Mozes antwoordde: “Het zijn geen bokjes of lammeren, o Heer der Wereld! Het zijn de kinderen der leerscholen die bidden en vasten en klagen, omdat zij spoedig als kleinvee zullen worden geslacht.” Hierop ontgloeide de barmhartigheid van God en Hij verscheurde het vernietigingsbesluit. De kinderen der leerschool hadden Israel gered. [Staal, 271.]

Hier zijn het de Voorvaderen van Israel, die zijn ingeslapen [als Vishnu; of de 7 slapers], terwijl voor Haman het de God van Israel zelf is, die – oud en vermoeid – ligt te slapen. WEINREB verbindt dit met

de nacht waarin de koning niet kon slapen (6:1). Want ps. 121:4 zegt: “De Hoeder van Israel slaapt niet en sluimert niet.” In die nacht komt de omkering, maar eraan vooraf gaat de episode, waarin Mordechai in zak en as door de stad loopt, klagend met een luide en bittere schreeuw, en zo bij de ingang van het paleis blijft staan. Esther stuurt er Hathach, een van de eunuchen van de koning, op af, die van Mordechai het hele verhaal te horen krijgt en dit aan Esther bericht met het verzoek om naar de koning te gaan. Esther wil dit doen na een collectieve vasten van 3 dagen. Op de 3^e dag trekt ze haar zak uit en koninklijke gewaden aan. De legenden wijzen erop, dat ook Esther van Saul afstamt en moet goedmaken, wat hij fout deed. Ze kleepte zich in een zijden gewaad, geborduurd met goud uit Ophir en met diamanten en parels uit Afrika versierd; op haar hoofd had ze een gouden kroon en aan haar voeten gouden schoenen. Na een innig gebed ging ze naar het paleis, vergezeld door 3 jonkvrouwen, een aan iedere kant en de 3^e achter haar om de sleep te dragen, die zwaar was van de erop geborduurde edelstenen. Bezielt door de goddelijke geest schreed zij moedig voort. Om bij de koning te komen, moest ze door een zaal vol afgodsbeelden. Nauwelijks had ze daar een voet binnen gezet of ze voelde dat de goddelijke geest haar begaf. Vol angst weende ze nu: “Eli, Eli, ‘lamah azabtani (mijn God, waarom verlaat Gij mij)? [ps. 22; p.] Waarom helpt Gij mij niet zoals Gij Sara geholpen hebt? Toen Farao zich van Sara meester wilde maken, werd het ganse hof van Farao door plagen getroffen en ik ben gedoemd met deze heiden te leven, zonder dat Gij mij uit zijn macht verlost.” Toen Ahasveros Esther in het oog kreeg, ontbrandde zijn toorn, omdat zij het waagde zonder geroepen te zijn tot hem te komen. En hij dacht: “Zie, mijn vorige gemalin Vashti heb ik gedood, omdat zij zich schaamde voor mij te komen en deze biedt zich als een hoer aan.” Hij wendde zijn gelaat af, omdat hij Esther in zijn woede niet wilde aanzien, maar een engel, die God had gezonden, draaide zijn hoofd in de richting van haar gelaat, zodat hij door haar bekoorlijkheden werd getroffen. Nog aarzelde hij, maar de engel wendde zijn hand, waarin de scepter was, naar Esther, hetgeen een teken van gunst was. [Staal 272]

Esther voor Ahasveros (foto martinidiensten)

Tevoren had Esther gezegd, dat ze al 30 dagen niet meer bij de koning ontboden was (4:11), waaruit we kunnen opmaken, hoe moeizaam de relatie tussen Esther en Ahasveros was. De laatste keer was het dus 13 Adar, dus dezelfde dag in de vorige fase, die nu voor deze fase de ondergang van de

Jehudim zou brengen. De overlevering zegt, dat Esther niet graag contact met Ahasveros had; het vernedert haar en maakt haar voor Mordechai eigenlijk onmogelijk. Esther zoekt niet de binding met het verborgene achter de natuurwetmatigheid, met de harde en dwaze Achashverosh; zij voelt zich verbonden met Mordechai, met dat wat met haar wereld te maken heeft. Ze was al blij, dat Achashverosh haar al een hele fase, een hele wereld eigenlijk, blijkbaar vergeten was, en nu moest ze zich vrijwillig gaan aanbieden aan deze dwaze veroveraar. Maar Esther gaat, om daarmee iets te wekken, waartoe de wereld juist geschapen is. Voor Esther is deze gang een gang naar de onderwereld [vgl. Inanna (= Ishtar)] en dood (zoals ps. 21 aangeeft). Zij moet tegen de principes van de natuurwet handelen, een natuurwetmatige onmogelijkheid. De enige ontsnapping is gelegen in de gouden scepter van de koning [vgl. Yima's "prikkel"]. Het goud, het 1^e van de 7 metalen, verwant met het licht van de 1^e dag, het oerlicht, dat na zijn verschijnen weer verborgen werd, omhuld werd en blijft tot in de komende wereld [vgl. Mithras' lichtstraal-geboorte], dit goud der alchemisten, dit Goud van het Gouden Tijdperk van Saturnus, is naar het woord van de bijbel uitgezaaid voor de Tsadik, de "rechtvaardige". En dit goud, dit oerlicht, is verborgen als het merg in been [vgl. het vuur in Prometheus' narthex]. Het is de genadegave van God [1 van de 3 oerstromen], en alleen wanneer dit oerlicht zal doorbreken, blijft Esther leven. [Weinreb, 159f]

Esther voor Ahasveros (foto boijmans)

Zoals we zagen, vroeg Esther om een 3-daagse vasten, d.w.z. 13-15 Nissan. Op 15 Nissan begint het Paasfeest, zodat het vasten samenvalt met de voorbereidingsdag, de dag waarop al het gezuurde wordt weggedaan, alles wat zich ontwikkeld en uitdijt, zoals gist in brood [ontwikkelen = rijzen; rijst, reus]. Al dit gezuurde wordt op de avond van de 13^e, bij het begin van 14 Nissan ingezameld en op de ochtend van de 14^e vernietigd. Men doet er volledig afstand van en het vasten bereikt zijn hoogtepunt. Dan wordt het lam, dat reeds vanaf de 10^e voorbereid is, het huis binnengebracht, dat met het bloed ervan wordt gemerkt, identiek aan het bloed der besnijdenis. Het uiterlijke, schitterende wordt weggedrukt, zodat het wezenlijke vrij kan komen en als teken zichtbaar wordt. Er is nu een band ontstaan met een andere wereld, het verbond, de Berith [zie <https://www.biblestudytools.com/dictionary/berith/> of uitgebreider <https://www.blueletterbible.org/lang/lexicon/lexicon.cfm?t=kjv&strongs=h1285>]. De 3^e dag, 15 Nissan, begint dan 's avonds (van de 14^e) en deze Paasdag is dus in wezen een vastendag. Dat is ook zo, want al het gezuurde is weg en er wordt nu ongezuurd brood gegeten, het "brood der armoede", want dit brood is geheel vrij van ontwikkelingskracht. Het vasten is op zijn hoogtepunt: men eet, maar het eten is ongezuurd. Daarentegen heeft in de wereld der ontwikkeling, der ballingschap een enorme beroering en onrust plaats, de razende storm der ontwikkeling, terwijl binnen de *matsah* (matze; zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Matse>) wordt gegeten, het armenbrood, zeggend: de weg terug is mogelijk. [Weinreb, 162-4]

Esther denouncing Haman by Ernest Normand (foto Wikipedia)

Ook Esther heeft zich gedurende de 3-daagse vasten in zak en as gehuld, een trieste, troosteloze verschijning, gebukt onder de angst, dat de krachten der ontwikkeling zullen overwinnen. Maar het vasten brengt de ommekeer teweeg: de passiviteit van het verborgene neemt een einde: onderaards rommelt het. Er gaat iets grandioos ontwaken. De omkering van de weg brengt krachten teweeg, die voor onmogelijk werden gehouden. Er komt beweging in Esther. Op deze avond van 15 Nissan kleedt

Esther zich op haar “Paasbest” in koninklijke kleding. Volgens de overlevering was haar kleding de “ruach ha-Kodesh”, de Heilige Geest. [Zie https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Spirit_in_Judaism#Rabbinic_literature.]

Volgens TRACHTENBERG was naar het overheersende polypsychisme van de Middeleeuwen de mens in het bezit van verschillende “geesten” (spirits): de ziel of neshamah, die opsteeg naar zijn Maker, daarbij achterlatend de nefesh en de ruah, die zeer wel in staat zijn tot het volbrengen van de semi-aardse functies, die de traditie hen toeschrijft. De neshamah vertrekt naar de hemel, zodra het lichaam ter aarde is besteld; de nefesh dwaalt ellendig heen en weer tussen zijn vroeger huis en het graf gedurende een week na de begrafenis en vertrekt dan ook, maar niet voorgoed, want zijn verlangen naar het vroegere lichaam brengt hem nog vaak terug naar het graf, totdat het na een jaar of zo volledig is weggekwijnd. De ruah laat zijn lichamelijke behuizing nooit in de steek, zelfs niet in de dood, en blijft voor altijd bij het lichaam. Dit schema houdt maar zelden stand, want de 3 termen werden door elkaar gebruikt, zodat onduidelijk is of er sprake is van een “ziel” in de hemel, of een “geest” op aarde, maar wat wel duidelijk is, is dat nog lang nadat het lichaam in het graf is afgedaald, een geest de aarde blijft bewonen en vaak in contact komt met de levenden. TRACHTENBERG geeft hiervan de volgende anekdote: Een begrafenisondernemer in Worms kwam op een dag naar de synagoge en op de trap van het gebouw herkende hij een man, die hij onlangs begraven had. Op zijn verbaasde vraag antwoordde de geest, dat hij naar het Paradijs was overgebracht vanwege zijn deugdzame leven op aarde; zijn thuisbezoek was slechts bedoeld om zijn vrienden op de hoogte te stellen van zijn goede fortuin (lot). De krans van bladeren, die hij droeg, legde hij uit, was gemaakt van kruiden uit de Tuin van Eden en waren bedoeld om “de vuile stank van deze wereld te neutraliseren”. [Trachtenberg, 61f.] We hebben deze stankneutraliserende kruiden al eerder gezien en zagen, dat die verband hielden met het “Drakengevecht”. Het zal duidelijk zijn, dat de Neshamah, Nephesh en Ruah de 3 draden van het Lot zijn, de 3 stromen Wit, Rood en Zwart.

De Nephesh is de levensadem, die YAHO in Adam blies (Gen. 2:7), waaruit we kunnen afleiden, dat de Nephesh een goddelijke gift is, een geschenk uit de Hoge. Levi noemt de Ziel (of Ego) een omkleed licht, dat 3-voudig is: Neshamah (zuivere geest), ruach (ziel of geest) en Nephesh (bemiddelaar), en uit het voorgaande konden we afleiden, dat de Nephesh tussen de Neshamah en de Ruah gedacht werd, a.h.w. dus: boven Neshamah, in het midden de Nephesh en aan de grond de Ruah, met daaraan dan de kleuren wit (water), rood (bloed), zwart (aarde, as). [Blavatski 1, 185f; echter p. 199, n.1: Zo verbindt in de mens de Ruach de Nefesh met de Neshama.] De Neshamah, of bij God wonende ziel, wordt na de conceptie aangewezen om bij de geboorte van het nu in aanleg gevormde kind, dit nieuwe aardse wezen te bezielen. Deze gang naar de aarde betekent een verlaten van het Huis van de Vader en een afdalen in een verlatenheid, een ballingschap, die de Neshamah ontzettend voorkomt, en ze smeekt in de hemel, nabij God, te mogen blijven. De Neshamah is dat, wat aan de mens het patroon geeft, dat hem het evenbeeld van God doet zijn [vgl. archetype: stempel en afdruk] en om in de gelijkenis van God te verschijnen, moet zij de weg gaan, die God met de schepping eveneens ging, deze weg naar de aarde, naar de vorm, naar het zichzelf opgeven om tot in de uiterste mogelijkheid, eigenlijk tot in de [Bultmanns] onmogelijkheid, Goddelijke vonken [= vuur!] aan de vorm te geven. Ook God gaat met de schepping mee in de wereld, woont, schijnt, straalt in de wereld. Dit wonen van God in de wereld heet de Shechinah. De Neshamah gaat dezelfde weg, daarmee de mens zegelend met het zegel van God. De Shechinah in ballingschap, de *galuth shechinah*, is de totaliteit van alle lijden in alle tijden en van alle wezens in alle werelden. Tegenover

dit ene uiterste, het dieptepunt, staat de Verlossing, die gebracht wordt door de laatste Neshamah, de Verlosser of Mashiach. Zodra deze laatste Neshamah in deze wereld komt, houdt het koninkrijk Edom op en komt het koninkrijk van de Zoon van David. [Weinreb, 9f.]

Op haar afdaling [vgl. Avatar] naar de aarde wordt de Neshamah niet klakkeloos in het diepe geworpen, maar begeleid door een engel, die haar de Thora onderwijst, de woorden, welke op aarde met de schepping het gebeuren van het heelal doen ontstaan. In deze “voorwereldlijke” Thora is reeds het verhaal van de ballingschap opgenomen, wat niet zo vreemd is, want we zagen, dat de Thora tot het eind toe gevuld is met scheppingsverhalen. Zo is ook de splitsing van Salomons rijk, evenals het verdwijnen van Gods zichtbaarheid op aarde, de tempel, reeds in de voorwereldlijke Thora opgenomen en wanneer de engel dit verteld heeft, meldt hij dat het geboortemoment nadert. Een grote angst daalt neer over de Neshamah, die nu wel ps. 22 zal zeggen. De engel gaat hem verlaten en met een schreeuw komt de Neshamah ter wereld. Haar enige troost is, dat de engel, die haar bracht, beloofde, haar aan het einde ook weer op te komen halen en niets rest haar dan de herinnering aan een Verloren Paradijs. Zo werd ook Adam, na uit het Paradijs te zijn gestoten, gekweld door een diep en hardnekkig verlangen om terug te keren naar het Paradijs, dat hij echter gesloten weet, onpasseerbaar door de 2 engelen met het wentelende, het voorbijgaande [vgl. Symplegaden]. [Weinreb, 11, 13f.]

Volgens de oude verhalen raakt de engel bij de indaling van de Neshamah in het geboren wordende kind de bovenlip aan en brengt daarop een teken aan, dat de lip doormidden deelt. Deze tweedeling boven geeft uitdrukking aan de tweeheid, ontstaan, doordat God in de Shechinah in de schepping treedt. Het is dus een goddelijk teken. Dan keert de engel terug naar de hemel en geeft daar de sleutels tot de tempel terug. Hieruit kunnen we opmaken, dat het teken tevens een verzegeling was: de Neshamah zit opgesloten in het lichaam en zal pas bij de dood weer losgemaakt worden, met diezelfde sleutels. Dit merkwaardige zegel, waarmee ieder verschijnen verzegeld wordt, zijn we al vaker tegengekomen (o.a. in de ring van Salomo). [Weinreb, 14.]

De Neshamah krijgt, zoals we zagen, de Thora mee bij zijn afdaling en is daarom ook in staat dit Boek naderhand te herkennen; het voelt er zich thuis en daarom noemt de mens dit Boek heilig, omdat hij voelt, dat er iets bijzonders mee is. Het Boek heet dan ook geschreven te zijn met de *ruach ha-Kodesh*, de Heilige Geest. Het is dus met hetzelfde zegel verzegeld als de Neshamah, d.w.z. heeft ook de structuur [= type] als “daar”, het “scheppingspatroon”. Het kan dus ook alleen gelezen worden door degene, die de “sleutel” bezit, de Heilige Geest [de parel van grote waarde; de verborgen schat; sesam open u; etc.]. Ook het Estherverhaal is een tot het Bijbelcomplex horend verhaal en onderdeel van de grote Woord-Harmonie, die als een wonder naar deze wereld is gekomen. De Thora kent in Leviticus en Deuteronomium reeds het patroon van dit ballingschapverhaal; maar daar heerst nog de wereld van vóór de verwoesting van de tempel; daar is nog het voorwereldlijke aan de orde. In het Estherverhaal is daarentegen het woord van deze wereld, die van na de verwoesting van de tempel, aan de orde. Het is het verhaal van de ballingschap, van elke ballingschap en bezit in de geladenheid van het woord, dat door de Ruach ha-Kodesh in deze wereld treedt, de diepste geheimen, de voorwereldlijke, de scheppingsmotieven. [Weinreb, 35.]

Esther Scroll (foto Wikipedia)

De Estherrol is dus bijzonder en wordt Megillah genoemd, wat oorspronkelijk “rol” betekende, maar thans alleen nog voor de Estherrol wordt gebruikt. Ook de Thora is op een rol geschreven, maar wordt niet megillah genoemd, wat is, omdat de wortel daarvan “bloot geven”, “het uiterlijk geven” (*galui*) betekent. De Thora leest men door telkens een kolom verder de rol aan de ene kant af en aan de andere kant op te rollen. Op deze wijze is het nog niet gelezene verborgen, zoals de toekomst verborgen is, en het gelezene verborgen als de wereld van voor de schepping. De Megillah of Estherrol wordt daarentegen in het geheel niet afgerold, maar reeds van te voren geheel uitgerold en dan in vieren gevouwen. Dit zijn – naar WEINREB opmerkt – de kleine dingen, waaraan Amalek vol zelfbewustzijn schouderophalend voorbijgaat. Maar wie het kleine niet eert, is het grote niet waard. [Vamana/Klein Duimpje] Het Estherverhaal, het ballingschapverhaal, is 4-delig, zoals we eerder al 4 ballingschappen zagen. Dit is overeenkomstig de 4 pijlers van deze wereld, de 4 hoeken van de aarde, die de wereld omvatten, zoals de 4 elementen de basis voor ieder verschijnen hier zijn. De Thora (Pentateuch: 5 boeken van Mozes overeenkomstig de 5 tattva's, 5 zintuigen, 5 vingers; pentagram: zegel van Salomo) is dus een gesloten boek, een boek uit de voorwereld. Zij is als de Neshamah verborgen, opgerold, afkomstig uit een wereld vóór de onze. Daarom is het voor ons een Gesloten Boek. De naam van God staat er zo openlijk en veelvuldig in vermeld, dat het boek één grote naamuitdrukking van God is. [Het is dus met die Naam verzegeld!] Daarentegen stamt het verhaal van Esther uit onze wereld en is daarom het *galui*, het openbare, het aan de uiterlijke kant spelende, en wordt dus uitgerold, terwijl het Esther heet, d.w.z. “ik heb mij verborgen”, omdat God zich erin

verborgen heeft. Maar het wonder van het verhaal is, dat het – met God zo nadrukkelijk verborgen in het verhaal – toch vanuit de andere wereld geschreven is, met de Ruach ha-Kodesh, de heilig-(d.w.z. heel-)makende ruach. Ruach is dat wat verbindt, wat zich beweegt van het een naar het ander. De Wind heet ruach; en ook het feit dat er richtingen bestaan noemt men ruach. De ruach in de mens is de verbinder tussen het hier-verschijnende en het wezenlijke, dat heel maakt, dat de scheiding tussen boven en beneden, tussen hemel en aarde opheft [vgl. religie → verbinden; yoga] Ook het Esthverhaal is dus een scheppingsverhaal, een schepping in de ballingschap, en bevindt zich daarom op een rol. Maar omdat we in dit verhaal leven, wordt de rol voor het lezen geheel opengerold en vervolgens naar het 4-delige karakter van de ballingschap opgevouwen. [Weinreb, 62.]

Met Esthers verschijnen voor Ahasveros zijn we bijna het midden van de rol genaderd, en de spanning loopt op tot het ondragelijke. Want we zagen, dat Haman de Ring van Ahasveros heeft gekregen om daarmee de wet tot de ondergang der Jehudim tot een natuurwet te maken, een onafwendbaarheid. Al eerder merken we op, dat Achashverosh maar koning is over de halve wereld (de 127 landen), over die ene helft van het bestaan, die men de *Din*, het recht, de wet noemt, volgens de Traditie de linkerzijde. Het is de zijde der ontwikkeling, groei en voortplanting. De andere zijde wordt *Rachamim* genoemd, wat te maken heeft met de baarmoeder en barmhartigheid heet, wat wil zeggen: “Wat de wet ook zegt, ik handel volgens huiswetten uit een ander huis” en daarmee kan de Rachamim de Din doorbreken, opheffen, anders richten. De Rachamim ligt aan de rechterzijde en is de uiteindelijke maatstaf [vgl. de maatstaf, waarmee Ezechiël de nieuwe tempel meet]. Het is de kant van de Boom des Levens. Die Rachamim stoort de gang van zaken in deze wereld, die uitsluitend in de Din gelooft. En dat doet de wereld graag, want door bestuderen kom je tot beheersen door toepassing van vaste regels (de wetten van Meden en Perzen). Het is de boom der Kennis, die de mens door de slang, door Amaleks ontwikkelingskracht de belofte geeft: “Jij kunt als God worden.” [Weinreb, 142.]

Esthers gang naar Achashverosh gaat in tegen de natuurwetten. Ze gaat haar dood en ondergang tegemoet. Maar zoals we zagen, was ze bij deze verschijning gekleed in de Ruach ha-Kodesh, het kleed van de Heilige Geest. [vgl. Aegis] En de koning brandt van toorn, want deze koningin is een spelbreekster, die zonder te zijn opgeroepen verschijnt. Maar in de hemel is er grote beroering ontstaan door de omkering, door het vasten. En de overlevering vertelt, dat God Esther daar ziet staan en dat er 3 engelen komen om in dat paleis der natuurmatigheid in te grijpen. Het zijn Gods gedachten, die de daad oproepen, gemanifesteerd in de engel, Malach. Een engel richt de hals van Esther op, zodat haar paniek overgaat in zekerheid; de 2^e engel omhult haar met aantrekkelijkheid, schoonheid; en de 3^e greep de gouden scepter van de koning en rekte die uit, zodat Esther erdoor geraakt werd. Het is het oerlicht (van het goud) zelf, dat tot doorbreken wordt gebracht. De wereld is niet zo vast als ze schijnt en tijdens zo’n “ontmoeting” (yoga-moment) kan van alles veranderen; de scepter, die 2 el lang was, wordt 12 el; anderen zeggen 16 of 24, 60 of zelfs 200 el, en Esther wordt door dit oerlicht “aangeraakt”. Niet Achashverosh was het, die in zijn genade of goedheid Esther aanraakte, want voor hem bestaan die begrippen niet, zoals we zagen (hij is hard en dwaas); hij had Esther vernietigd, maar door de vasten, het 3-dagen zak-en-as, is de poort opengegaan naar de andere wereld en ongekende krachten vloeien de wereld in en grijpen haar aan. Voor Achashverosh was de scepter kort; het oerlicht is naar binnen, op hemzelf gericht: hij is de Grote Koning. Maar nu is met grote kracht dat andere doorgebroken en doordringt heel de wereld en dan kan Achashverosh

niet anders doen, dan naar deze gewijzigde wereld te handelen. En hij biedt haar de helft aan van zijn rijk (5:3), om precies te zijn “tot de helft”, want voorbij de helft zou betekenen, dat Achashverosh de Tempel zou moeten herbouwen, en daarmee zou hij zijn eigen Rijk opheffen. Maar tot de grens wil hij haar wel laten komen, want ze is toch heel bijzonder, deze vrouw, die in zijn paleis verborgen is. En Esther nodigt de koning met Haman uit voor een maaltijd, een *mishteh*, die zij zal maken, al gemaakt heeft. En de koning, die er niets meer van begrijpt, haast zich aan haar wens tegemoet te komen. Dolgraag wil hij meer weten van deze vrouw, die blijkbaar de macht heeft zijn scepter te verlengen, zijn toorn te doen ophouden, kortom de wetten van Meden en Perzen met de voeten te treden op zo’n manier, dat men er aan moet toegeven; want het nieuwe, dat er doorheen loopt, is de adem van de andere wereld. Het is de ruach ha-Kodesh, het verborgene, dat dóórbreekt, dat Achashverosh doet verlangen om bij Esther aan de maaltijd te zitten. Wat zou daar te eten en te drinken zijn? Welk geheim zou zich daar onthullen?

Het is de avond van de 15^e, d.w.z. het begin van de 15^e en de maan heeft zijn hoogste groei (idus) bereikt. Wie denkt op zo’n moment aan een ommekeer? Het is de avond van Pasen en Israel bevindt zich binnen en wacht op het komende.

Ook Haman is op de *mishteh* van Esther genodigd, als enige verdere gast. Er is ook verder niemand meer, nu Haman de ring draagt. [De draak heeft de wereld in zijn greep; er is duisternis (= zak) en vulkaanuitbarstingen (= as), etc.] Hij is in een overwinningsstemming. Wanneer de Jehudim uit de weg zijn, houdt niets hem tegen om zelf koning te worden met Esther als zijn koningin. Haman weet niet, dat Esther een Jehudi is; hij kan dit niet weten, want hij kent alleen de lastige Jehudi Mordechai en niet de verborgen Jehudi Esther. De overlevering zegt, dat Esther de koning jaloers wilde maken, zijn ijverzucht wilde opwekken tegenover Haman. Ze schoof bij deze maaltijd haar zetel naast die van Haman en toen de koning haar zijn drinkschaal overhandigde om haar als teken van zijn genegenheid als 1^e te laten drinken, gaf zij die over aan Haman, hetgeen de koning onaangenaam trof. Weer biedt hij Esther het halve rijk aan en weer wordt hij uitgenodigd om met Haman op de maaltijd te komen de volgende dag. Deze tweedeling is typerend voor het rijk der Meden en Perzen. Alles is daar gedeeld en daarom komt alles dubbel. We naderen dan ook het midden: de ene maaltijd ervoor, de andere erna. Het exacte midden van de rol begint bij 5:7: “Toen zei Esther...”, want die uitnodiging doet ze voor de 2^e maal. Vanaf nu is alles een omgekeerde herhaling van het voorafgaande. Was de 1^e helft de ballingschap, dan komt nu de uittocht, de verlossing, de bevrijding. [Staal, 272; Weinreb, 170.]

Ook voor Haman is het hoogste punt der extase bereikt. We lezen, dat hij die avond verheugd en in blijde stemming heenging. Maar toen hij in de poort Mordechai zag, die niet opstond en zich niet voor hem verroerde, ontstak Haman in hevige woede tegen Mordechai. (5:9) We zien hier Mordechai als “steen des aanstoots” en de tekst schildert hem ook als een Steen, een Rots: hij verroerde niet, volgens de NRSV: hij beefde niet. Voor Haman is dit onbegrijpelijk, deze niet-erkenning van de geweldige resultaten van de ontwikkeling; buigt de Jehudi dan nooit? Vol onrust komt hij thuis, in het huis van Amalek en somt tegenover zijn vrouw Zeresh en zijn vrienden de eerbewijzen op, waarmee koning en koningin hem overladen hebben. “Maar,” zo voegt hij toe, “dit alles baat mij niets, zolang ik de Jood Mordechai in de poort des konings zie zitten.” En zijn vrouw Zeresh en zijn vrienden adviseren hem: “Laat een paal van 50 [!] el hoogte maken en zeg morgenvroeg tegen de koning, dat men daarop Mordechai moet spietsen; daarna kunt ge verheugd met de koning naar het feestmaal gaan.” Dit idee beviel Haman en liet een paal gereedmaken. (5:10-15) De 50 kennen we van het

jubeljaar; het is het begin van de nieuwe wereld, na het voorbijgaan van de 7 x 7, d.w.z. nadat de 7 alle bestaande mogelijkheden heeft gepasseerd. Voor Haman betekent de nieuwe wereld zo'n vaart aan ontwikkeling, dat er voor de Jehudi geen plaats meer is, dat zij geen poot meer hebben om op te staan: ze komen in de lucht te hangen. [Weinreb, 171.]

De legende vertelt hetzelfde verhaal, alleen sterker: Toen Haman langs Mordechai kwam, liet deze hem de akte zien, waarmee hij zich als slaaf verkocht had. Thuis zond hij om zijn vrouw, die zoals gewoonlijk bij haar minnaars was, en om zijn 365 raadgevers. Zijn vrouw Zeresh stelde, dat er slechts 1 gevaar was, waaruit nog nooit een Jood was gered: de galg (Daniël uit de leeuwenkuil; de 3 uit de brandende oven; Jozef uit de gevangenis; Menasse uit de krijgsgevangenschap, etc.). En terwijl Zeresh de citer bespeelde, werd onder luid gejuich van alle huisgenoten de galg opgericht, waarna Haman naar het koninklijk paleis ging. [Staal 273.]

Echter volgens WEINREB ging Haman niet naar het paleis, maar op zoek naar Mordechai, vol vreugde over de Wet van de Boom, die hij in de ochtend zal gaan afkondigen. Deze boom moet een einde maken aan Mordechai en is dus een "sluitboom", die de Jehudi-periode moet gaan afsluiten. Wat is het geheim van die Mordechai, vragen we ons af en we achtervolgen Haman, die Mordechai vindt in het leerhuis, het Beth ha-Midrash, het huis van de Midrash. Daar is hij kinderen de Thora aan het leren. Haman telt wel 22.000 kinderen, 1000 voor iedere letter van het alfabet, waaruit de Thorawoorden zijn opgebouwd. Waarom is Mordechai in dit uur van het grootste gevaar bezig kinderen de Thora te leren en niet met de grootste wijzen aan het beraadslagen? WEINREB wijst erop, dat het woord voor kind, *tinok*, eigenlijk "zuigeling" betekent, althans een heel klein kind. Is Mordechai nu ineens peuterleider? Het gaat hier echter om een belangrijke zaak. De overlevering (de buiten-Bijbelse traditie) zou niet op zulke aangelegenheden ingaan als het niet om iets heel principieels ging. Het is duidelijk, dat we nu toekomen aan waarom Jezus zei: "Wordt als kinderen". Het kind staat nog dicht bij de wereld van voor de geboorte; het heeft nog nauwelijks van de Boom der Kennis gegeten en heeft nog geen oordeel naar de waarneming [vgl. het sprookje 'De Nieuwe Kleren van de Keizer']. De volwassene heeft een enorm reservoir aan kennis en ervaring opgebouwd en dit alles is bezwaard met al het naar de aarde drukkende van deze wereld. Het is een onontwarbare mengeling van juist en onjuist oordeel, maar vooral een intellectueel verantwoord oordeel. Het kind heeft dat niet, het ruikt nog de adem van de hemel en heeft – als zuigeling – nog geen ander voedsel gehad dan dat van de moeder en WEINREB wijst op de overeenkomst in woordstructuur van de woorden *shadaïm* (borsten) en *shamaïm* (hemel). Dit voedsel van de Moeder [vgl. manna] is op aards niveau datgene, wat de engel aan de Neshamah vertelde voor de geboorte [met de paplepel ingegeven].

We zagen, dat Mordechai op de dag van het uitroeiingsbesluit aan kinderen vroeg, wat ze op school geleerd hadden. Eigenlijk waren het 3 *tinokoth*, die de teksten zeiden, nu in de vertaling van WEINREB: Vrees niet voor plotselinge schrik, noch voor de ondergang van de zijde der slechten, als hij komt (Spr. 3:25). Beraamt een plan, maar het wordt verbroken; spreekt een woord, maar het zal niet tot stand komen, want God is met ons (Jes. 8:10). Het 3^e kind zei: "Tot de ouderdom ben Ik dezelfde en tot de grijsheid zal Ik u torsen; Ik heb het gedaan en Ik zal dragen, Ik zal torsen en redden." Niet Mordechais ongetwijfeld grote kennis is het, die dit weten bij hem doet opkomen, maar het kind in hem, het contact met de voorwereld, zei het hem. En zo was Mordechai verheugd, want hij wist: God zal redden. Haman zag de glimlach van Mordechai en vroeg naar de reden en Mordechai vertelde het, waarop Haman besloot in de 1^e plaats de kinderen te doden, nog vóór

Mordechai, want juist dat kind (vgl. Mozes, etc.) in de mens vormt het gevaar voor Haman. Dus moet het kind worden verstikt, door het te bedelven onder de wetten van Meden en Perzen. [Weinreb, 175.]

WEINREB wijst erop, dat de leraren van deze kinderen typische figuren zijn, want wie kan de *tinokoth* leren? Dat kunnen alleen mensen met een heel speciaal lot zijn, mensen die met dit leven in botsing zijn geweest, voor wie deze wereld onaangenaam was. De afstammelingen van Haman, van Siserah, van Sanherib, dat zijn die leraren. Zo wordt Jacobs 2^e zoon Simon de kinderleraar genoemd. Hij heeft – als stam – geen vaste plaats in het land en trekt rond, de kinderen lerend. Hij was het, die met Levi de catastrofe van Sichem (Gen. 34:25ff) veroorzaakte [zie ook Gen. 49:5-7], terwijl de stam Simon in de woestijn het debacle met Baal-Peor had (Num. 25:14).

Wanneer Haman Mordechai met de kinderen ziet leren, grijpt hem, ondanks de zekerheid van de ondergang van de Jehudim, toch weer een grote woede aan en hij werpt ijzeren ketenen over hen en stelt bewakers over hen aan en zegt: “Morgen zullen zij het eerst gedood worden, nog voor Mordechai!” Morgen, want het is nog steeds de avond, het begin van 15 Nissan. Iedereen weet dat een nieuwe wereld komende is; de ondergang nadert en iedereen is overtuigd, dat Haman de toekomst heeft, óók de Jehudim menen dat en daarom vasten zij, onthouden zij zich van deze wereld der ontwikkeling. Zij weten, dat hun ondergang door Achashverosh is vastgelegd en toch vasten ze, een zinloze, irreële daad, een daad “om niet” (zoals God “om niet” handelt). [Weinreb, 176.]

Dan bereiken we het holst van de nacht, het *chatsoth*, de “helft” van de nacht, het keerpunt en alles houdt zijn adem in, in afwachting van het komende. In het paleis kan de koning niet slapen. De overlevering zegt, dat met de koning hier in de 1^e plaats God bedoeld wordt, tot wie het vasten en het lijden van de Jehudim doordringt. Daarom staat Hij op van de Troon der Wetmatigheid, van de Din, en begeeft zich naar de Troon van het Rachamim, de barmhartigheid. Op dit moment valt alles samen: het paasmaal van Israel, de arme, ongezuurde maaltijd, het vasten van de Jehudim en het keren van de nacht en van de maan. Maar wat betekent het, dat God niet slaapt, want God slaapt toch nooit? WEINREB meent, dat de mens in ballingschap de mening is toegedaan, dat God slaapt, omdat Hij uit het verborgene handelt; maar we hebben gezien, dat met het slapen van God iets heel anders wordt bedoeld: het is de pralaya, de nacht van Brahma. Wat betekent het nu, als gezegd wordt, dat God dié nacht niet slaapt? We vervolgen met WEINREB: Omdat God niet slaapt, is ook Haman in volle activiteit. Hij bereidt alles voor, voor de komende 8e dag. Hij is op weg naar de koning om de wet voor het hangen van Mordechai van de koning te laten uitgaan. Ook Esther slaapt niet; zij is bezig de maaltijd voor de komende dag te bereiden, waarbij het geheim onthuld gaat worden, het ongelooflijke. En ook de Jehudim slapen niet. Zij verwijten Mordechai, dat hij het zover heeft laten komen; waarom niet ook maar een beetje toegegeven, zo consequent valt toch niet te leven?! Zo slaapt ook Mordechai niet en leert met de tinokoth en hun lijden dringt door tot God als het geluid van schapen en geiten. De engelen menen, dat de ondergang van de wereld gaande is, maar Mozes zegt God, dat het de tinokoth van de Jehudim zijn, waarop God met Zijn troon schudt en daarmee de hele schepping [= kosmos] schokt. En dan komen ook de vaders van Israel, de aartsvaders, voor God; op het keerpunt zijn ze wakker [zoals Brahma, die met Shiva naar Vishnu gaat], zijn ze aanwezig, worden ze gekend (in Gods Raadsbesluiten [boulè]). Dan stuurt God Michael naar de wereld om “te doen”. “Wie is als God?” [= Michael] treedt de wereld in en verstoort de slaap van Achashverosh. Ook Gabriël [“De kracht van God”] is meegekomen, die de koning 365x van het bed op de vloer gooit, telkens hem toefluisterend: “Ondankbare, beloon wie beloning toekomt!” Achashverosh begreep

deze woorden niet en liet zich voorlezen uit de kroniek der Perzische koningen in de hoop, dat deze uitkomst zouden geven. De voorlezer was een van Hamans zonen. Toen hij gekomen was bij het verhaal, waarin beschreven was, dat Mordechai eens het leven van de koning gered had, sloeg hij de bladzijde ongelezen om, maar een engel sloeg de bladzijde weer terug en fluisterde tenslotte het verhaal in het oor van de koning. Michael nam de gedaante aan van een oude man, die voor de ogen van de koning zweefde en telkens riep: "Haman wil u doden en zelf koning worden! Straks zal hij u komen verzoeken, Mordechai te doden, de man, van wie ge zojuist gehoord hebt, dat hij u het leven gered heeft, zonder enige beloning daarvoor ontvangen te hebben." Bij het horen van de naam Mordechai kwam de koning tot kalmte. Hij viel in een diepe slaap en droomde, dat Haman naderde met een zwaard in de hand om hem te doden. Juist op dat moment kwam Haman onaangekondigd binnen, de koning in zijn slaap storend. De koning vroeg zijn minister, hoe hij een van zijn gunstelingen eer zou kunnen bewijzen, en Haman, in de mening zelf die gunsteling te zijn, raadt de koning aan de man in koninklijk gewaad te kleden en hem op het koninklijk paard te zetten, met de koninklijke kroon op het hoofd, door de hele stad te laten rondrijden. Voor hem uit moest een der satrapen uitroepen: "Iedereen moet voor deze man, die de koning eer wil bewijzen, op de knieën vallen!" [Weinreb, 177; Staal, 273f.]

Haman is blakend van zelfbewustzijn. Nu is zijn tijd gekomen. Hij kent de chatsoth, de ommekeer op de helft, niet. Wie überhaupt in deze wereld kent dit moment? Het moment, waarop Abimelek Sara moet loslaten (Gen. 20:3-7), het moment, waarop Abram zich de nacht deelde in de strijd met de 4 koningen (Gen. 15:17), het moment, dat de uittocht uit Egypte gaat plaats vinden (Ex.12:29-31), het moment van de ommekeer bij Sanherib (2 Kon.19:35), het moment van de val van Belshazar (Dan. 5). Het is ook het moment, waarop de profeten hun gezichten zien en waarop de dromers hun dromen hebben. Zo droomde ook Achashverosh, toen Michael hem verscheen als bedelaar en Gabriël hem influisterde, dat het nu tijd was voor de vergeten beloning. Achashverosh had immers zijn overleven aan Mordechai te danken. Zonder deze Jehudi zou hij niet eens bestaan.

Voor Haman bestaat alleen Haman en ook de koning begrijpt, dat Haman zichzelf bedoelt, als koning in plaats van de koning. En de klap voor Haman kan niet harder zijn: dit alles, wat hij gezegd heeft, moet hij doen met Mordechai, de stille redder, de Jehudi, de steen des aanstoots, ja, voor de man voor wie de koning zelf een wet van Meden en Perzen had afgekondigd, dat hij vernietigd moet worden. Haman biedt Achashverosh heel zijn ongelooflijke rijkdom aan om onder deze verplichting uit te komen, wat Achashverosh welwillend accepteert, zonder echter zijn besluit te veranderen. Hij had nu begrepen, dat Haman hem wilde doden en dat de krachten der ontwikkeling nergens voor stand hielden. Hij had iets van de ene en van de andere wereld gezien en wist dat hij nu moest handelen volgens de andere. Maar een dwaas bleef hij.

Mordechai is ondertussen nog in het leerhuis met de kinderen en weet nog van niets. Wanneer hij Haman ziet komen, weet hij, dat Haman hem komt halen om opgehangen te worden. En hij richt zich in een laatste gesprek aan God. Maar nu is het Haman, die vraagt wat de kinderen geleerd hebben. En hij krijgt als antwoord dat het onderwerp van gesprek de kleine hoeveelheid meel was, die bij het "korban", het offer, in de tempel tot God wordt gebracht. Haman vraagt naar de geldwaarde van dat meel en dat blijkt heel weinig te zijn, waarop hij uitroept: "Dit kleine beetje meel van jullie heeft mijn 10.000 [= myriad] talenten zilver verdrongen." Haman realiseert zich nu, dat de maatstaven voor de realiteit anders zijn dan de zijne. Zijn rijkdom, pracht en praal wegen niet op tegen dat onopvallende, dat onbeduidende [Klein Duimpje – Vamana], dat in deze wereld niet meetelt. Wanneer Haman

Mordechai de koninklijke kleding voorhoudt, kan deze hierin alleen ultieme spot ontdekken [Jezus' mantel van Herodes]. Vooral gelooft hij in de hulp van God, ook voor hem is de wereldomkeer vrijwel ondenkbaar. Daarom verkeert hij bij Hamans verschijnen in de hoogste angst en verlatenheid. [Weinreb, 182.] Maar terwijl hij wordt aangekleed begint het hem te dagen en laat hij zich door Haman klaar maken voor de bekendmaking in de wereld van deze ommekeer.

En zo voert Haman Mordechai door Shushan. De wereld van de krachten der ontwikkeling kan het nog steeds niet vatten. De overlevering vertelt, dat Zeresh, de vrouw van Haman, meent, dat het Haman is, die door Mordechai als knecht wordt rondgeleid. Ook haar dochter meent dit en gooit, om Mordechai extra te beschamen, fecaliën [een strontemmer] over degene, die het koninklijk paard leidt. Wanneer ze ziet, dat het haar eigen vader is, stort ze zich [van het balkon] omlaag en sterft.

The Triumph of Mordechai, painting by Pieter Pietersz Lastman (foto Wikipedia)

Nu staat alles op zijn kop; alles kolkt en bruist. Haman komt verdwaasd en bevuild thuis, terwijl Mordechai na het afleggen van de koninklijke gewaden weer in zak en as terugkeert naar de poort, nog steeds vastend, want de 3 dagen zijn nog niet om en de wet op de uitroeiing der Jehudim bestaat nog steeds. De uittocht uit Egypte heeft plaats gehad, maar de zee van het einde is nog niet doortrokken. Egypte zit nog op de hielen. Men eet het ongezuurde brood der armoede; het Mannah is er nog niet. Maar Haman en de zijnen weten, dat de nieuwe wereld is doorgebroken en dat als hij valt, hij tot de ondergang zal vallen. (6:13) De enige redding zou nog gelegen kunnen zijn in Esther, de geheimzinnige koningin. En terwijl Haman nog vol is van angst en ontzetting, komen de boodschappers van de koning, de eunuchen, om Haman naar de 2^e maaltijd van Esther te brengen. We zijn nu voorbij de helft dus nu moet de koningin haar verzoek doen en weer biedt Achashverosh Esther tot de helft van zijn rijk aan. Nu onthult Esther wie ze is, dat zij juist tot diegenen behoort, die

Haman wil uitroeien, dat zij tot “de andere zijde” behoort, die nu, in deze nieuwe wereld, pas zichtbaar wordt. Dit is voor Haman de genadeslag. Dat wat hij vervolgde, blijkt hetzelfde als de koningin, als de geheime zijde van de koning. Hoe is het mogelijk, dat hij dit niet zag! Is de ontwikkeling zo’n blind makende [= verblindende] zaak? Wordt men zo geobsedeerd (gefascineerd = spell-bound) door de (slangen-)krachten van de ontwikkeling, dat men voor zoiets (“onbeduidends”) totaal geen oog meer heeft?

Ook de koning is diep aangedaan van toorn; achter alles blijkt Haman te zitten en hij staat op van het feest en gaat de paleistuin in. Daar is Michael bezig jonge bomen om te hakken, wat de toorn van de koning alleen maar vermeerderd. Een nieuw hoogtepunt [crisis] in de wereld en de mens nadert. De koning gaat het paleis weer in, waar Haman bij Esther om genade smeekt. Juist als de koning binnenkomt, duwt Michael Haman over het bed, zodat hij boven op Esther valt. De koning meent, dat Haman Esther wil aanranden [zie Est. 7:8] en zijn woede kent geen grenzen. Dan bedekken de eunuchen het gezicht van Haman en een van hen, Charbonah, wijst op de galg van 50 el, die Haman voor Mordechai, de redder van de koning, had opgericht. En Haman wordt aan deze boom opgehangen. Juist de krachten der ontwikkeling verliezen de grond onder hun voeten. Volgens de overlevering was de boom, die Haman zichzelf bereidde, de *kots* of doornboom. Alle bomen wilden wel dienen als plaats om Haman te hangen, want alles in de schepping wist, dat niet Mordechai, maar Haman zou hangen; alleen de mens weet het niet. Tenslotte werd de kotz aangewezen; al van de 6^e dag der schepping was de doorn voorbereid voor dit doel. Deze doorn beschermt het erin verborgen geheim van de Shoshanah-roos [vgl. Doornroosje]. Het argument van de braamdoorn was: “O Heer, ik heb geen beter argument dan mijn eigen naam *kotz*. Haman is ook een kwalijke doorn, en het is zeer terecht om een doorn op een doorn te hangen!” Deze zin herinnert SCHWARZBAUM aan “het slechte op het slechte”, van een slang op een doornstruik uit een fabel uit de Syrische *Ahikar*. [Weinreb, 186; Schwarzbaum, 147f.]

In de nieuwe wereld wordt alles omgekeerd. Mordechai krijgt nu de ring van Achashverosh en neemt de plaats van Haman in. Nieuwe boodschappers vertrekken, de 23^e van de 2^e maand Siwan, want 13 Adar blijft het vernietigen, maar nu zijn het de Jehudi-haters, die worden uitgeroeid. De 10 zonen van Haman worden met de verdere aanhang gedood. Haman zelf wordt op 16 Nissan, de 4^e dag van het geconcentreerde gebeuren gehangen. Voor de Jehudim heerst nu licht en vreugde, blijdschap en eer. Er is een andere wereld gekomen. Zo drukt het Estherverhaal de verlossing uit. Alle waarden worden omgekeerd. Men begrijpt zelf niet meer hoe het zit. Is men wakende of dromende? De ballingschap blijft uiteraard bestaan; Achashverosh blijft, evenals het land van Meden en Perzen. Maar nu is koningin Esther zichtbaar, is Mordechai de Jehudi de uitvoerder van de wetten en zijn de Jehudim geëerd. Maar we mogen niet vergeten, dat het Estherverhaal ieder jaar gelezen wordt, dat het Purim een jaarlijks terugkerend gebeuren is, die de maand Adar merkt tot op de huidige dag, zoals de strijd met Amalek [vgl. Apophis] iedere dag herdacht wordt. [Weinreb, 187.] (Zie

<https://en.wikipedia.org/wiki/Purim>

Op het Purim is het gebruik om “abnormaal” te doen. Gezegd wordt, dat je zo in de vreugde moet opgaan, dat je het verschil niet meer weet tussen: “Vervloekt zij Haman!” en “Gezegend zij Mordechai!” Ook verkleedt men zich op het Purim: het is een maskerade, een “carnaval”. Het is alsof je wil zeggen: dacht je dat ik dié was? Je hebt het helemaal mis, ik ben juist het tegenovergestelde. Ook worden gelukspelletjes gespeeld, zoals bijv. kaarten. Want wat is “toeval”? Is het toeval, dat ik die kaarten kreeg, dat ik die worp had met mijn dobbelstenen [vgl. I Ching; runen]? Ja, dat dacht

Haman en hij komt met een normaalverdeling [winkansberekening] aanzetten. Ook is het gebruik om cadeautjes te geven of geld aan de kinderen, het Purim-geld, waarbij het bedrag van geen belang is.

Om wille van het Purim wordt de maand Adar gebruikt om het maanjaar aan het zonnejaar aan te passen. Adar is dus een schrikkelmaand [van 'schrikken': een grote of wijde stap nemen] en Purim valt in zo'n geval altijd in de 13^e maand, zoals het echte Purim. We zien dus, dat het Purim een soort nieuwjaarsfeest is, zoals het Jul en de Saturnalia. Hoewel WEINREB de vergelijking Purim = Carnaval (een soort sociaal-psychologische nutsinstelling om zich eens te kunnen laten gaan) kennelijk uit den boze vindt, is het Carnaval ook een omkeerfeest (en een nieuwjaarsfeest), net als het Babylonische Nieuwjaarritueel, en dat hun functie volkomen vergelijkbaar is met het Purimfeest. [vDale, 528; Weinreb, 192, 190.]

Literatuur

- Bartelink, G.J.M., *Prisma van de mythologie*, [Prisma] 1988 (5^e dr.)
Blavatsky, H.P., *De Geheime Leer*, Den Haag (1931?) (= 1888)
Boeke, Enno, *Hoogte en Diepte. Bijbelse symboliek van dualisme en kringloop*, Wassenaar 1969
Fielding, William J., *Strange Superstitions and Magical Practices*, Philadelphia 1945
Frankfort, Henry, e.a., *Before Philosophy*, Harmondsworth 1967 (= 1946)
Gardiner, Alan, *Egypt of the pharaohs. An introduction*, London etc. 1980 (= 1961)
Graves, Robert, *The Greek Myths* (2 delen), Harmondsworth 1977 (= 1955)
Gryse, Bob de, *Re. Le Mythe et le Culte du Soleil dans l'Egypte Ancienne*, Liège 1986
Rappoport, Angelo S., *Ancient Israel. Myths & Legends*, London 1995 (3 Vol.)
Schwarzbaum, Haim, *The Mishle Shu'alim (Fox Fables) of Rabbi Berechiah Ha-Nakdan. A Study in Comparative Folklore and Fable Lore*, Kiron (Isr.) 1979
Staal, L.D., *Verhalen en Legendes van Israël*, Zutphen 1925
Teirlinck, Is., *Plantenkultus*, Amsterdam 1980 (= 1904)
Trachtenberg, Joshua, *Jewish Magic and Superstition. A Study in Folk Religion*, New York 1970
Vollmer, *Wörterbuch der Mythologie aller Völker*, 3^e Aufl. Stuttgart 1874 (repr. Leipzig 1978)
Weinreb, F., *Ik die verborgen ben. Oude overleveringen vertellen van het geheim van het Esther-verhaal*, Wassenaar 1974 (3^e dr.)
Larousse World Mythology, ed. Pierre Grimal, London etc. 1974 (= 1973; Paris 1963)
New Revised Standard Version (NRSV) Bible with apocryphal/Deuterocanonical Books, Glasgow etc. 1989
The Jerusalem Bible, London 1968 (= JB)

<https://youtu.be/Do79YEWJJs> (1:16) 'Purim in Israel 2019', van Israel, 21 mrt. 2019 (28.345 w; 0 r).
Tekst: 'Happy Purim!!!! Join us in celebrating the most fun Jewish holiday of the year! Purim takes us back 2000 years to the Persian Empire where the Jews were living in exile. Our heroes are queen Esther and her uncle Mordechai who saved the Jews from a wicked decree calling for their murder. This holiday traditionally symbolizes the victory of the Jewish people over anti-Semitic tyranny - basically celebrating life! Watch to learn all about PURIM!'